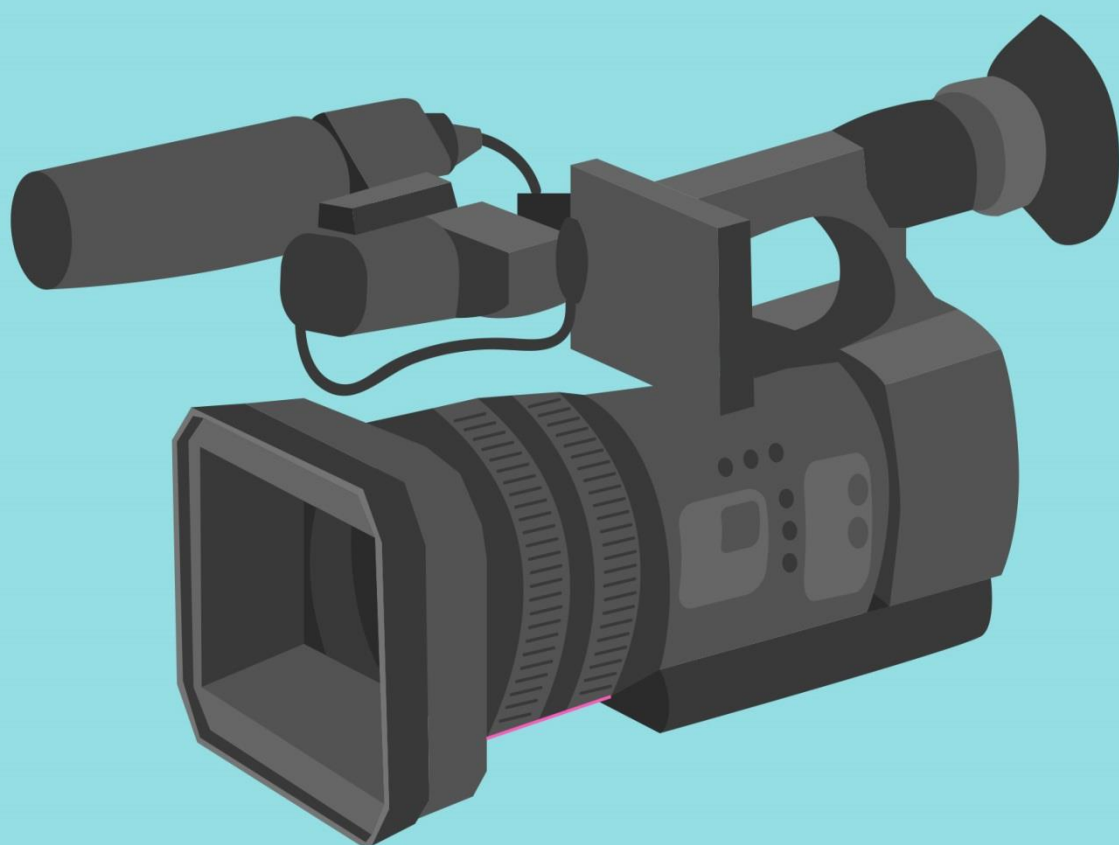

ELJÁRÁSI JOGOSÍTVÁNYOK ÉRVÉNYESÍTÉSE A KAMERA SZEMSZÖGÉBŐL –
A KIHALLGATÁSOK AUDIOVIZUÁLIS RÖGZÍTÉSE AZ EURÓPAI UNIÓBAN

(PROCAM)

ORSZÁGJELENTÉS - MAGYARORSZÁG

Hungarian Helsinki Committee

Eljárási jogosítványok érvényesülése a kamera szemszögéből –

A kihallgatások audiovizuális rögzítése az
Európai Unióban

Az Európai Unió támogatásával

Jelen kutatási jelentés az Európai Unió anyagi támogatásával készült. Tartalmáért a kizárólagos felelősséget a Magyar Helsinki Bizottság viseli, az semmilyen vonatkozásban nem tekinthető úgy, mint amely az Európai Unió álláspontját tükrözi.

Tartalomjegyzék

1. Bevezető	5
1.1. A projekt célja, a kutatás módszertana	5
1.2. A magyar büntetőeljárás	6
2. Jogszabályi háttér	9
2.1. A kihallgatások kép- és hangfelvételen való rögzítése a büntetőeljárásokban	9
2.2. A kihallgatások kép- és hangfelvételen való kötelező rögzítése	9
2.2.1. A kihallgatások kép- és hangfelvételen való kötelező rögzítésével érintett személyek	9
2.2.2. A kép- és hangfelvétel útján rögzített kihallgatások helyszíne és körülményei	11
2.2.3. Kép- és hangfelvétel útján rögzített további eljárási cselekmények	12
2.2.4. Technikai problémák és a kép- és hangfelvétel hiánya	12
2.3. Az érintett személy hozzáférése a kép- és hangfelvételhez	13
3. Statisztikai adatok	13
3.1. A rendőrségi kihallgatások száma, valamint kép- és hangrögzítése	13
3.2. A kihallgatások kép- és hangrögzítésére alkalmas eszközök	14
3.3. A kihallgatások kép- és hangrögzítésének költsége	16
4. A kihallgatások kép- és hangrögzítésének gyakorlata	16
4.1. A kutatás módszertana	16
4.2. A kihallgatások rögzítése, a kép- és hangfelvétel készítésének elrendelése	16
4.2.1. A kihallgatások rögzítésének módja	17
4.2.2. A kép- és hangfelvétel készítésének hatósági elrendelése	17
4.2.3. A kép- és hangfelvétel indítványozásával kapcsolatos tájékoztatás	20
4.3. A kép- és hangfelvételhez való hozzáférés	21
4.4. A kép- és hangfelvétel és a bizonyítékok felhasználhatósága	21
5. A kihallgatások kép- és hangrögzítésével kapcsolatos attitűdök	22
5.1. A kép és hangrögzítés szükségessége	22
5.2. A kép- és hangrögzítés jelentősége az eljárási jogszabályok érvényesülése szempontjából	24
6. A kihallgatások audiovizuális rögzítése kiterjesztésének lehetőségei	24
7. Ajánlások	25
7.1. A kép- és hangfelvétel kiterjesztésére vonatkozó ajánlások	25
7.2. A kép- és hangfelvétel lehetőségéhez való egyenlő hozzáférés biztosítására vonatkozó ajánlások	26
7.3. A felvételekhez való védői és terhelti hozzáférésre vonatkozó ajánlások	26

1. Bevezető

1.1 A projekt célja, a kutatás módszertana

Az országjelentés alapjául szolgáló kutatásra Magyarországon egy öt európai uniós tagállamra kiterjedő empirikus projekt keretében került sor. Az Európai Bizottság által támogatott *„Eljárási jogosítványok érvényesítése a kamera szemszögéből – a kihallgatások audiovizuális rögzítése az Európai Unióban”* [„Procedural rights observed by the camera- audiovisual recording of interrogations in the EU”, ProCam] projekt a kihallgatások kép- és hangfelvételen való rögzítése és a terheltek eljárásbeli jogainak érvényesülése közötti összefüggést vizsgálja, különös tekintettel a sérülékeny terheltek jogaira és az ügyvédi segítség igénybevételéhez való jogról szóló irányelvben¹ (a továbbiakban: 2013/48/EU irányelv) rögzített követelményekre. A projekt célja emellett annak vizsgálata, hogy mennyiben járul hozzá a kép- és hangfelvétel az eljárási jogosítványok érvényesüléséhez, melyek az Európai Unió tagállamaiban megtalálható jó gyakorlatok a sérülékeny terheltek kihallgatásainak kép- és hangfelvételen történő rögzítése kapcsán, és mik a kihallgatások kép- és hangfelvételen való rögzítéséhez kapcsolódó kihívások.

A kutatást az egyes országokban helyi szervezetek végezték, a Magyar Helsinki Bizottság koordinálásával. A projektben a következő szervezetek vettek részt partnerként:

- Magyar Helsinki Bizottság (Magyarország),
- Associazione Antigone (Olaszország),
- Fair Trials (Franciaország),
- Liga Lidskich Prav (Csehország),
- Human Rights House Zagreb (Horvátország).

A kutatás magában foglalja a jogszabályi környezet és a statisztikai adatok elemzését, valamint az empirikus adatgyűjtést. A rendelkezésre álló információkat jelen országjelentésben összegezzük.

A jogszabályi környezet elemzése a rendelkezésre álló statisztikai adatok és a szakirodalom alapján

Első lépésként a kutatók feldolgozták az adott tagállamban érvényben lévő szabályozást a kihallgatások, valamint a tárgyaláson tett vallomások kép- és hangrögzítése kapcsán, valamint lehetőség szerint a jogalkalmazásra vonatkozó, rendelkezésre álló statisztikai adatokat. Mindezek alapján előtanulmányok születtek azzal az átfogó céllal, hogy az elérhető információkat felhasználva, országoként kritikai áttekintést nyújtsanak a büntetőeljárásról a kutatás alapkérdésének vonatkozásában, továbbá kontextust nyújtsanak az empirikus kutatás során gyűjtött adatok értelmezéséhez.

Az empirikus kutatás

A tagországok jogszabályi környezetének elemzése mellett a vonatkozó európai uniós irányelveknek való megfelelés vizsgálatát erős empirikus alapokra kívántuk helyezni. Az empirikus kutatás során félig strukturált interjúkat készítettünk az eljárás szereplőivel: a nyomozó hatóságok, az ügyészség, a bíróság képviselőivel, valamint védőkkel és terheltekkel. . A magyar kutatás interjú adatgyűjtési szakasza 2018 novemberében, a statisztikai adatgyűjtés 2019 februárjában zárult le, a jelen országjelentés 2019 márciusában íródott. Az egyes tagállamokban a helyi körülményekre adaptáltuk a módszertant és a kutatási eszközöket. A kutatásban részt vevő országokban eltérő volt a hatóságok és egyéb szereplők együttműködési hajlandósága, valamint a statisztikák elérhetősége. Magyarországon az Országos Rendőr-főkapitányság (ORFK), az Országos Bírói Hivatal és a Legfőbb Ügyészség nem működött együtt a kutatásban, ezért a hatóságok nézőpontja végül erősen korlátozottan tudott

¹ Directive 2013/48/EU of the European Parliament and of the Council of 22 October 2013 on the right of access to a lawyer in criminal proceedings and in European arrest warrant proceedings, and on the right to have a third party informed upon deprivation of liberty and to communicate with third persons and with consular authorities while deprived of liberty

megjelenni: két ügyésszel készítettünk anonim interjút, valamint a Nemzeti Adó- és Vámhivatal (NAV) Bűnügyi Főigazgatósága Központi Nyomozó Főosztályának munkatársával.

Az EU-s irányelvek megkövetelik a tagállamoktól, hogy azok benyújtsák az Európai Bizottságnak azoknak az intézkedéseknek a szövegét, amelyeket az irányelv átültetése érdekében hoztak, a Bizottságtól pedig megkövetelik, hogy jelentést nyújtson be az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak, amelyben értékeli, hogy a tagállamok milyen mértékben tették meg a szükséges intézkedéseket annak érdekében, hogy az irányelveknek megfeleljenek. A jelen projekt, ahogy a korábbi hasonló kutatások is, megerősíti azt a tapasztalatot, hogy hiába fogadnak el jogszabályi és egyéb rendelkezéseket az irányelvek végrehajtása érdekében, abból nem következik, hogy az irányelvek teljeskörűen érvényesülnek a gyakorlatban is. Még ha a nemzeti jogszabályok és rendelkezések hűen tükrözik is az irányelvek rendelkezéseit, hatékony átültetésük számos tényezőtől függ, beleértve a pénzügyi és egyéb erőforrásokat, az eljárások és az eljárásrendek részletes szabályait, továbbá a büntető igazságszolgáltatás keretében eljáró hivatalos személyek és ügyvédek szakmai kultúráját, attitűdjét. Ezért a terepmunkán alapuló kutatás a legjobb módszer arra, hogy megbízható és összehasonlítható információkat szerezzünk az irányelvek gyakorlati érvényesüléséről, a büntető igazságszolgáltatás szereplőinek az irányelvekkel kapcsolatos tapasztalatairól. Az, hogy egyes kormányzati tisztségviselők, hivatalos személyek és intézmények nem mozdították elő a kutatást és nem működtek együtt, azzal a következménnyel jár, hogy az Európai Bizottságnak, és így az Európai Uniónak sem lesz megfelelő alapja a szakpolitikáknak és a területen alkotott jogszabályoknak való megfelelés, illetve azok hatékonyságának vizsgálatára. Emellett az együttműködés hiánya eredményezi azt is, hogy a tagállamok elmulasztják a lehetőséget a büntető igazságszolgáltatási rendszerük és eljárásrendjeik hatékony szabályozására és fejlesztésére, különös figyelemmel az eljárási jogokra, és így a tisztességes eljárás követelményére. Ez vonatkozik a jelen kutatás fókuszában levő irányelvre, de a további, az EU eljárási jogokkal kapcsolatos ütemtervének keretében elfogadott irányelvekre is.

1.2. A magyar büntetőeljárás

Ami a tisztességes eljárás alapelvét illeti, Magyarország Alaptörvénye a következőt rögzíti:

XXVIII. cikk

(1) Mindenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt bármely vádat vagy valamely perben a jogait és kötelezettségeit törvény által felállított, független és pártatlan bíróság tisztességes és nyilvános tárgyaláson, ésszerű határidőn belül bírálja el. (...)

(3) A büntetőeljárás alá vont személynek az eljárás minden szakaszában joga van a védelemhez. A védő nem vonható felelősségre a védelem ellátása során kifejtett véleménye miatt.

Ami a büntetőeljárásokat illeti, a gyanúsítottak és a vádlottak eljárási jogainak megerősítését célzó EU-s ütemterv keretében elfogadott irányelvek átültetése Magyarországon a büntetőeljárási törvény, valamint az ahhoz kapcsolódó alacsonyabb szintű jogforrások (kormányrendeletek, miniszteri rendeletek, stb.) útján történik.²

2018. július 1-ig a magyar büntetőeljárásra vonatkozó szabályokat a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (a továbbiakban: régi Be.) tartalmazta. 2018. július 1-jével hatályba lépett a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (a továbbiakban: Be. vagy új Be.). Az alábbiakban az új Be. alapján mutatjuk be a magyar büntetőeljárás menetét.

A Be. szerint büntetőeljárás bűncselekmény gyanúja alapján indítható az ellen, akit bűncselekmény megalapozott gyanúja terhel.

A büntetőeljárást előkészítő szakasz előzheti meg, majd az eljárás a nyomozási szakasszal (melynek két fő része a felderítés és a vizsgálat) folytatódik, amit a bírósági szakasz követ. Az előkészítő eljárás célja annak megállapítása, hogy a bűncselekmény gyanúja fennáll-e.³ A főszabály szerint titkos felderítés elsősorban a megalapozott gyanú megállapításához szükséges adatok felkutatását és

² Az irányelvek hatálya Magyarországon bizonyos esetekben kiterjed a szabálysértési eljárásokra is, de a szabálysértési eljárásokkal a jelen tanulmányban nem foglalkozunk.

³ Be. 340. § (1) bekezdés

beszerzését, valamint az elkövető személyének felderítését célozza, míg a vizsgálat során az ügyészség, amennyiben szükséges, bizonyítási eszközöket szerez be, s ezek megvizsgálásának eredményeként dönt a gyanúsítottal szemben folyamatban lévő nyomozás befejezéséről, vagyis az eljárás megszüntetéséről, vagy a vádemelésről.⁴ A nyomozást a nyomozó hatóság (ez elsősorban a rendőrséget⁵ jelenti, de bizonyos esetekben a NAV vagy az ügyészség végzi a nyomozást;⁶ annak során értelemszerűen kihallgatják⁷ a büntetőeljárás e szakaszában „gyanúsítottként” azonosított terheltet is. Az első kihallgatás kezdetén a terheltet tájékoztatják arról, hogy milyen tényállás alapján milyen bűncselekmény elkövetésével gyanúsítják – ez a „gyanúsítás közlése”,⁸ az érintett személy ekkor válik formálisan gyanúsítottá. A gyanúsítás közléséig a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személy – bizonyos, a törvényben felsorolt, jellemzően a személyi szabadságát érintő eljárási cselekmények esetén – jogosult a büntetőeljárási jogairól felvilágosítást kapni és védőt meghatalmazni, illetve védő kirendelését indítványozni.⁹

A nyomozás befejezését követően az ügyészség (mint közvádló) a vádiratnak a bírósághoz való benyújtásával emel vádat.¹⁰ Az új Be. alapján lehetőség van a vádemelést megelőzően egyezsége, amelynek egyik feltétele a későbbi vádirattal egyezően a bűnösség beismerése. Az egyezséget mind a terhelt és védő, mind az ügyészség kezdeményezheti. Az egyezés megkötésére irányuló eljárásban a védő részvétele kötelező.¹¹ Az egyezés nem terjedhet ki a történeti tényállásra és a bűncselekmény Büntető Törvénykönyv szerinti minősítésére, tárgyát elsődlegesen a szankció jellege és mértéke képezi, de további feltételekben (például jóvátétel, kár megtérítése, hatósággal való együttműködés) is megállapodhatnak a résztvevők.¹² A bíróság az egyezés törvényességét külön vizsgálja,¹³ annak tartalmát azonban nem változtathatja meg, az egyezséget az annak megfelelő vádirat alapján vagy jóváhagyja, vagy elutasítja.¹⁴

A vádemelést követő bírósági szakban a Be.-vel megjelenő intézmény a tárgyalás érdemi előkészítését célzó előkészítő ülés,¹⁵ mely lehetőséget nyújt arra, hogy amennyiben a vádlott bűnösségét nem ismeri el, védőjével együtt a tárgyalást megelőzően kifejtse a váddal kapcsolatos álláspontját, ugyanakkor e fázisban meg kell jelölniük a védekezés alapjául szolgáló tényeket, bizonyítási eszközeiket, valamint elő kell terjeszteniük a bizonyítékok kizárására és lefolytatására vonatkozó indítványokat.¹⁶ Később erre már csak akkor van lehetőség, ha a terhelt, illetve a védő igazolja, hogy a bizonyítási eszköz az előkészítő ülés után jutott tudomására. Ezt követően az elsőfokú bíróság tárgyalást tart, amelyre az ekkor már „vádlottként” azonosított terheltet is idézik, ám jelenléte a hatályos törvény szerint már nem feltétlenül kötelező.¹⁷ A bírósági eljárásban a bizonyítási eljárás a vádlott kihallgatásával kezdődik,¹⁸ az egyéb bizonyítási cselekményekről és azok sorrendjéről az eljáró bíróság határoz.¹⁹ A bizonyítási eljárás befejezése után az ügyész és a védő perbeszédet tart, és a vádlott, a sértett, valamint a vagyoni érdekelt is felszólalhat.²⁰ A bíróság ezt követően hozza meg ügydöntő határozatát (ítéletét), amelyben dönt a vádlott bűnösségéről és a büntetéskiszabásról, valamint a törvényben felsorolt egyéb kérdésekről (például polgári jogi igény, szülői felügyeleti jog megszüntetése, bűnügyi költség).²¹ Amennyiben az elsőfokú ítélet ellen a vád vagy a védelem fellebbez, az ítélet nem emelkedik jogerőre, és az ügyben másodfokú eljárásra kerül sor. A másodfokú

⁴ Be. 348. § (2)–(4) bekezdés

⁵ Be. 34. § (1) bekezdés

⁶ Be. 25. § (2) bekezdés

⁷ Be. 385. § (1) bekezdés

⁸ Be. 388. § (1) bekezdés

⁹ Be. 386. § (1) bekezdés

¹⁰ Be. 25. § (1) bekezdés és 421. § (1) bekezdés

¹¹ Be. 407. § (4) bekezdés

¹² Be. 408. § (1) bekezdés. Megjegyzendő, hogy semmi zárja azt ki, hogy az ügyészség a tényállást és a vádat egyoldalúan bármikor megváltoztassa, amennyiben ezt a bizonyítékok megalapozzák.

¹³ Be. 733. § és 734. §

¹⁴ Be. 424. § (2) bekezdés

¹⁵ Be. 499. § (1) bekezdés

¹⁶ Be. 506. § (4) bekezdés

¹⁷ Be. 136. §, 428–431. §, 510. § (1) bekezdés

¹⁸ Be. 522. § (1) bekezdés

¹⁹ Be. 519. § (2) bekezdés

²⁰ Be. 541. § (1) bekezdés

²¹ Be. 549. és 561. §

bíróság ítélete ellen csak bizonyos, a Be. által meghatározott esetekben van helye fellebbezésnek,²² és speciális esetekben, megkötésekkel lehetséges rendkívüli jogorvoslatot bejelenteni a jogerős ítélet ellen.²³

Az eljárással érintett személy megjelölése a gyanúsítás közlése előtt „a bűncselekmény elkövetésével megalapozottan gyanúsítható személy”. A terhelt megjelölése a gyanúsítás közlése után „gyanúsított”, a vádemelést követően „vádolt”, a jogerős ügydöntő határozat kihirdetésével pedig „elítelt”.²⁴ Az utóbbi három kategóriába tartozó személyeket összefoglalóan „terheltnek” nevezzük.

A magyar büntetőeljárás során a gyanúsítottak, illetve a vádlottak esetében alkalmazható személyi szabadságot érintő kényszerintézkedések az őrizet és a bírói engedélyes kényszerintézkedések (távoltartás, bűnügyi felügyelet, letartóztatás, előzetes kényszergyógykezelés).²⁵ A Be. által bevezetett „bűnügyi felügyelet” gyűjtőfogalomként magában foglalja például a házi őrizetet, a lakhelyelhagyási tilalmat, valamint a bűnügyi kitiltást és a jelentkezési kötelezettséget, de más magatartási szabály betartása is előírható. A távoltartás és a bűnügyi felügyelet óvadékkal és a terhelt mozgását nyomon követő technikai eszközzel biztosítható.²⁶

Az őrizetbe vétel a terhelt személyi szabadságának átmeneti, bírói döntés nélküli elvonása, amely szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény megalapozott gyanúja esetén rendelhető el, feltéve, hogy a terhelt személyi szabadságát érintő bírói engedélyes kényszerintézkedés (bűnügyi felügyelet, távoltartás, letartóztatás) valószínűsíthető, illetve tettenéréskor, ha a személyazonosság nem állapítható meg (ez utóbbi lehetőség a Be.-vel nyílt meg), vagy tárgyalási rendezettség esetén. Az őrizet legfeljebb 72 óráig tarthat, ennek elteltével a terheltet – ha a bíróság bírói engedélyes kényszerintézkedés elrendeléséről nem határozott – szabadon kell bocsátani.²⁷ Az őrizetbe vételt rendőrségi fogdán kell végrehajtani.²⁸

A letartóztatás a terhelt személyi szabadságának bírói elvonása a jogerős ügydöntő határozat meghozatala előtt, amelyet mind a nyomozási, mind a bírósági szakaszban elrendelhetnek (a vádirat benyújtásáig az ügyész indítványára az ügynevezett nyomozási bíró,²⁹ azt követően pedig a perbíróság), a vádirat benyújtása előtt elrendelt letartóztatást pedig a vádirat benyújtása után a perbíróság fenntarthatja. A vádirat benyújtása után az elsőfokú bíróság által elrendelt vagy fenntartott letartóztatás az elsőfokú bíróság ügydöntő határozatának kihirdetéséig tart. A gyanúsítottak és a vádlottak tehát akár a meggyanúsításuktól az elsőfokú ítélet meghozataláig tartó időszak egészét letartóztatásban tölthetik (azzal, hogy az esetek többségében érvényesül egy abszolút felső időkorlát).³⁰ A letartóztatást főszabály szerint büntetés-végrehajtási intézetben kell végrehajtani.³¹

Az őrizetbe vétel előtt sor kerülhet előállításra is, a rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény alapján. E szerint a rendőr a további intézkedés megtétele céljából elfogja és az illetékes hatóság elé állítja például azt, akit szándékos bűncselekmény elkövetésén tetten értek; valamint a hatóság vagy az illetékes szerv elé állíthatja például azt, aki bűncselekmény elkövetésével gyanúsítható. (Az e jogszabályi rendelkezések alapján előállított személyek tehát nem minősülnek gyanúsítottak addig, amíg velük a gyanúsítást nem közölték.) A rendőrség az előállítással a személyi szabadságot csak a szükséges ideig, de legfeljebb nyolc órán át korlátozhatja. Ha az előállítás célja még nem valósult meg, indokolt esetben ezt az időtartamot a rendőri szerv vezetője egy alkalommal négy órával meghosszabbíthatja.³² Az előállítás időtartama az őrizetbe vétel időtartamába beleszámít.³³

²² Be. 615. §

²³ Be. 19. rész. Például új bizonyíték esetén lehetséges perújítás, és lehetőség van felülvizsgálati eljárás keretében a legfelsőbb magyar bírói fórumhoz, a Kúriához fordulni.

²⁴ Be. 38. § (2) bekezdés

²⁵ Be. 272. §

²⁶ Be. 281–282. §

²⁷ Be. 274. §

²⁸ A büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény, 427. § (2) bekezdés

²⁹ Be. 463. §. A bíróság feladatait a vádirat benyújtása előtt a nyomozási bíró látja el.

³⁰ Részletesen lásd: Be. 297–300. §.

³¹ A büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény, 388. §

³² A rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény, 33. § (3) bekezdés

2. Jogszabályi háttér

2.1. A kihallgatások kép- és hangfelvételen való rögzítése a büntetőeljárásokban

A régi Be.-ben a 14. életévét be nem töltött tanú kihallgatása kivételével a kihallgatások kép- vagy hangfelvevővel való rögzítése csak lehetőségként szerepelt, és ha a felvétel költségét a felvételt indítványozó nem előlegezte meg, teljes mértékben a nyomozó hatóság vagy az ügyész diszkrecionális döntésén múlt, hogy készült-e felvétel a kihallgatásról.³⁴ Emellett a régi Be. és végrehajtási rendeletei nem szabályozták részletesen a kép- vagy hangfelvétel készítését. A 2018. július 1. előtt készült felvételek jogszerűségét a régi Be. szabályai alapján kell értékelni, de a jelenleg folyamatban levő eljárásokban már az új Be. szabályai alkalmazandók.

Az új Be. átalakította és kiterjesztette a kép- és hangfelvételekre vonatkozó szabályokat. A jelenleg hatályos jogszabályi rendelkezések szerint a gyanúsítottak és vádlottak kihallgatásának, illetve bírósági meghallgatásának kép- és hangfelvételen való rögzítése továbbra is diszkrecionális a legtöbb esetben, de a terheltek egy meghatározott, szűk köre esetében a kihallgatás kép- és hangfelvételen (vagy hangfelvételen) való rögzítése kötelező.

2.2. A kihallgatások kép- és hangfelvételen való kötelező rögzítése

2.2.1. A kihallgatások kép- és hangfelvételen való kötelező rögzítésével érintett személyek

A kihallgatás kép- és hangfelvevővel való rögzítése diszkrecionális jelleggel lehetséges a különleges bánásmódot igénylő személyek esetében. Főszabály szerint azt, hogy egy sértett vagy egy tanú különleges bánásmódot igénylőnek minősül-e, a bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság dönti el, esetről esetre. Az alábbi körülmények szolgálnak a döntésük alapjául.

A büntetőeljárás résztvevője akkor minősül különleges bánásmódot igénylő személynek, ha a személyes jellemzői vagy az eljárás tárgyát képező bűncselekmény jellege és körülményei alapján

- a) a megértésben, a megértetésben,
- b) a jogai gyakorlásában vagy a kötelezettségei teljesítésében, vagy
- c) a büntetőeljárásban való hatékony részvételében

akadályozott.

A különleges bánásmódot megalapozó körülmény különösen

- a) az érintett személy életkora,
- b) az érintett személy szellemi, fizikai, egészségi állapota,
- c) az eljárás tárgyát képező cselekmény kirívóan erőszakos jellege, illetve
- d) az érintett személynek a büntetőeljárásban részt vevő más személyhez fűződő viszonya.

A különleges bánásmódot igénylő személyek számára a Be. lehetővé teszi, hogy telekommunikációs eszköz útján legyenek jelen az eljárási cselekményeken.³⁵ A telekommunikációs eszköz (kép- és hangfelvétel vagy hangfelvétel továbbítása) útján tartott eljárási cselekményről felvételt kell készíteni.

A különleges bánásmódot igénylő személyek egyes, **a Be. által meghatározott csoportjai esetében a kép- és hangfelvétel készítése kötelező.** Ugyan a különleges bánásmódot igénylő személyek esetében **a kép- és hangfelvétel készítését kötelezően előíró szabályok elsősorban a sértettekre és a tanúkra vonatkoznak, a Be. azt is előírja, hogy a 14. életévét be nem töltött személy részvételét igénylő eljárási cselekményeket (attól függetlenül, hogy az eljárásban terheltként, tanúként vagy sértettként vesz részt) a bíróság, az**

³³ Be. 274. § (5) bekezdés: „A terheltek az őrizet elrendelését megelőző hatósági fogvatartását az őrizet tartamába be kell számítani.”

³⁴ Régi Be. 167. §

³⁵ Be. 85. § (1) bekezdés k) pont

ügyész és a nyomozó hatóság köteles kép- és hangfelvételen rögzíteni.³⁶ Amennyiben az eljárási cselekménnyel – akár sértettként, akár tanúként vagy terheltként – **érintett személy kiskorú (18. életévét be nem töltött személy³⁷), az eljárási cselekményről lehetőség szerint kép- és hangfelvételt kell készíteni, kivéve, ha az érintett kiskorú a nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmény sértettje, mely esetben a kép- és hangfelvétel készítése kötelező.**³⁸ Minden más olyan esetben, amikor az eljárási cselekménnyel érintett személy különleges bánásmódot igénylő személynek minősül, a Be. csak lehetőségként írja elő az eljárási cselekmény kép- és hangfelvételével való rögzítését.³⁹

Egy további jogforrás, egy ORFK utasítás **kiterjeszti az eljárási cselekmények kép- és hangfelvételével való rögzítésének kötelezettségét egy további kategóriára is: mindazon eljárási cselekményekre, amelyeket írni-olvasni nem tudó személy részvételével folytatnak le.**⁴⁰

A Be. értelmében a fogyatékos személyek,⁴¹ valamint a nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények sértettjei külön döntés nélkül különleges bánásmódot igénylő személynek minősülnek, és így kihallgatásukat is a fenti, a különleges bánásmódot igénylő személyekre vonatkozó szabályok szerint kell lebonyolítani.⁴²

Azaz a Be. – kivéve a speciális, fent részletezett eseteket – a bíróság, az ügyész és a nyomozó hatóság egyéni megítélésére bízva a különleges bánásmódról való döntést az eljárásban részt vevő személyek (sértettek, tanúk és terhelt) vonatkozásában, és különleges bánásmód esetén is csak diszkrecionálisan írja elő a kép- és hangfelvétel készítését. Ezért a magyar szabályozás nem felel meg a büntetőeljárás során gyanúsított és vádolt kiszolgáltatott személyekre vonatkozó eljárási biztosítékokról szóló ajánlásban⁴³ foglaltaknak (a továbbiakban: 2013/C 378/02 EU ajánlás), mely szerint „[a] kiszolgáltatott személyek kihallgatásait a tárgyalást megelőző nyomozati szakasz folyamán audiovizuális felvételen kell rögzíteni.”⁴⁴ (A 2013/C 378/02 EU ajánlás preambuluma e rendelkezéshez a következőket fűzi: „A kiszolgáltatott személyek nem minden esetben képesek felfogni a velük szemben alkalmazott rendőrségi kihallgatás tartalmát. Annak elkerülése érdekében, hogy vitassák a kihallgatásokon elhangzottakat, és ezért a kikérdezés szükségtelen megismétlésére kerüljön sor, a szóban forgó kihallgatásokat audiovizuális felvételen rögzíteni kell.”⁴⁵

A fenti eseteken kívül a nyomozó hatóság, az ügyész és a bíróság **hivatalból is elrendelheti** a kihallgatás kép- és hangfelvételével vagy folyamatos hangfelvétellel való rögzítését.⁴⁶ (Lásd jelen országjelentés 4.2. fejezetét azon ügyek jellemzőinek részletesebb leírásáért, amelyek esetében valószínű, hogy a hatóságok elrendelik a kép- és hangfelvételével való rögzítést.)

Emellett az eljárási cselekményről **folyamatos hangfelvételt vagy kép- és hangfelvételt kell készíteni, ha a terhelt, a védő vagy a sértett ezt a költségek egyidejű előlegezésével indítványozza.**⁴⁷ Az egyes büntetőeljárási cselekményekre és a büntetőeljárásban részt vevő személyekre vonatkozó szabályokról szóló 12/2018. (VI. 12.) IM rendelet [a továbbiakban: 12/2018. (VI. 12.) IM rendelet] értelmében a hatóságok abban az esetben készítene indítványra kép- és hangfelvételt, ha az indítványozó a felvétel készítésének előreláthatóan felmerülő költségét az eljárási

³⁶ Be. 88. § (1) bekezdés d) pont

³⁷ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény értelmében a büntethetőségi korhatár 14 év, de egyes bűncselekmények esetében (emberölés, erős felindulásban elkövetett emberölés, testi sértés, terrorcselekmény, rablás, kifizetés) az elkövető akkor is büntethető, ha a bűncselekmény elkövetésekor a 12. életévét betöltötte, és az elkövetéskor rendelkezett a bűncselekmény következményeinek felismeréséhez szükséges belátással.

³⁸ Be. 87. § (1) bekezdés, 89. § (4) bekezdés b) pont, 82. § c) pont

³⁹ Be. 85. § (1) bekezdés j) pont

⁴⁰ 41/2018. (VII. 11.) ORFK utasítás a büntetőeljárási törvényben meghatározott kép- és hangfelvételek rögzítésére szolgáló technikai eszközök alkalmazásának szabályairól, 11. c) pont

⁴¹ A fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvényben meghatározott fogyatékos személy, és az is, aki ilyennek minősülhet.

⁴² Be. 82. § b) és c) pont

⁴³ Az Európai Bizottság 2013/C 378/02 ajánlása (2013. november 27.) a büntetőeljárás során gyanúsított és vádolt kiszolgáltatott személyekre vonatkozó eljárási biztosítékokról

⁴⁴ 2013/C 378/02 EU ajánlás, 3. szakasz, 13. bekezdés

⁴⁵ 2013/C 378/02 EU ajánlás, preambuluma, (13) bekezdés

⁴⁶ Be. 358. § (3) bekezdés

⁴⁷ Be. 358. § (4) bekezdés

cselekmény előtt legalább öt nappal megelőlegezi; vagy ha a költség megelőlegezésére az eljárási cselekményt megelőző öt napon belül kerül sor, és a kép- és hangfelvétel készítéséhez szükséges technikai eszközök egyébként rendelkezésre állnak.⁴⁸ A kép- és hangfelvétel készítésének költsége megkezdett óránként 5 000 forint, de legalább 10 000 forint költségátalányt kell megállapítani. A folyamatos hangfelvétel készítésének költsége 2 000 forint, az eljárási cselekmény hosszától függetlenül.⁴⁹ A hatóságoknak tájékoztatniuk kell az indítványozót az előreláthatóan felmerülő költségről, valamint a költség megelőlegezésének módjáról és határidejéről.⁵⁰ A felvétel készítésének költségét az ügyészség vagy a nyomozó hatóság számlájára kell befizetni.⁵¹ A Be. szerint amennyiben az eljárási cselekményről hangfelvétel vagy kép- és hangfelvétel készül, a hatóságok nem kötelesek arról szó szerinti leíratot készíteni, de az eljárási cselekményt a felvétellel egyidejűleg jegyzőkönyvezni kell.⁵² A Be. részletesen felsorolja, hogy a jegyzőkönyvnek mit kell tartalmaznia.⁵³

A 2013/48/EU irányelv 9. cikk (2) bekezdése szerint az ügyvédi segítség igénybevételéhez való jogról írásban és szóban is le lehet mondani. Az irányelv rendelkezik arról, hogy a lemondás tényét, valamint a lemondás körülményeit az érintett tagállam jogában meghatározott jegyzőkönyvezési eljárással összhangban rögzíteni kell. Azaz ha kép- és hangfelvétel a jegyzőkönyvezési eljárás, melyen a kihallgatás rögzítésre kerül, az esetben a felvételnek kell tartalmaznia a lemondásra vonatkozó nyilatkozatot. A magyar szabályozás azonban nem rendelkezik arról kifejezetten, hogy amennyiben a kihallgatás kép- és hangfelvételen kerül rögzítésre, az esetben az ügyvédhez való jogról történő lemondás része-e a felvételnek.⁵⁴

2.2.2. A kép- és hangfelvétel útján rögzített kihallgatások helyszíne és körülményei

A kép- és hangfelvétellel kapcsolatos szabályok a rendőrségen és az ügyészségen történő kihallgatásokra, valamint a bírósági meghallgatásokra vonatkoznak. A 12/2018. (VI. 12.) IM rendelet tartalmazza a hangfelvétel és a kép- és hangfelvétel készítésére vonatkozó részletes szabályokat és határozza meg a technikai követelményeket. Egy további IM rendelet, amely a különleges bánásmódot igénylő személy részvételét igénylő eljárási cselekmények elvégzésére szolgáló rendőrségi helyiségek kialakítására, működtetésükre, és használatuk ellenőrzésére vonatkozó szabályokat tartalmazza [a továbbiakban: 13/2018. (VI. 12.) IM rendelet],⁵⁵ határozza meg a követelményeket azon rendőrségi helyiségek vonatkozásában, amelyekben a különleges bánásmódot igénylő terheltek kép- és hangfelvétel útján rögzített kihallgatása lefolytatandó. Ezeknek a helyiségeknek további, a kihallgatott személyek fizikai és érzelmi szükségleteivel kapcsolatos feltételeknek is meg kell felelniük, az eljárási jogaik érvényesülésének előmozdítása érdekében. A 12/2018. (VI. 12.) IM rendelet előírja, hogy a kamerát úgy kell elhelyezni, és az eljárási cselekményt úgy kell elvégezni, hogy a kép- és hangfelvételen az eljárási cselekmény szempontjából jelentős valamennyi esemény, körülmény és nyilatkozat visszaidézhető módon észlelhető, valamint az eljárási cselekménnyel érintett személy azonosítható legyen. A kamerát mozgatni kizárólag az eljárási cselekmény vezetőjének rendelkezése szerint lehet. Az eljárási cselekmény helyszínén emellett további kamera helyezhető el, amely például egy meghatározott személyt, helyszínrészletet vagy tárgyat vesz, vagy az ügyirat képét rögzíti. A kép- és hangfelvételen folyamatosan fel kell tüntetni a rögzítés pontos idejét. A rendelet a hangminőség fontosságát is hangsúlyozza, kimondva, hogy „megfelelő számú mikrofon elhelyezésével kell biztosítani a jelenlévők hangjának folyamatos rögzítését. Lehetőség szerint önálló mikrofont kell biztosítani az eljárási cselekmény vezetője és az eljárási cselekmény helyszínén jelen lévő, vallomást vagy nyilatkozatot tevő személy számára.”⁵⁶

⁴⁸ 12/2018. (VI. 12.) IM rendelet, 61. § (1) bekezdés

⁴⁹ 12/2018. (VI. 12.) IM rendelet, 62. § (3) bekezdés

⁵⁰ 12/2018. (VI. 12.) IM rendelet, 62. § (1) bekezdés

⁵¹ 12/2018. (VI. 12.) IM rendelet, 62. § (4) bekezdés

⁵² Be. 358. § (2) bekezdés

⁵³ Be. 359. § (1) bekezdés és 445. § (1) bekezdés

⁵⁴ 2013/48/EU irányelv 9. szakasza (2) bekezdés.

⁵⁵ A különleges bánásmódot igénylő személy részvételét igénylő eljárási cselekmény elvégzésére szolgáló rendőrségi helyiség kialakításáról, működtetéséről és a használat ellenőrzéséről szóló 13/2018. (VI. 12.) IM rendelet

⁵⁶ 12/2018. (VI. 12.) IM rendelet, 56. §

A Be. mindezek mellett a kép- és hangfelvétel egy speciális esetéről is rendelkezik a telekommunikációs eszköz használatával lefolytatott eljárási cselekmények kapcsán, amelyek esetében az eljárási cselekmény helyszíne és az ettől eltérő helyszín közötti összeköttetést, és így az eljárással érintett személy „jelenlétét” telekommunikációs eszköz biztosítja. A bíróság, az ügyészség vagy a nyomozó hatóság hivatalból vagy az eljárási cselekményen jelenlétre kötelezett vagy jogosult személy által előterjesztett indítványra rendelheti el a telekommunikációs eszköz használatát.⁵⁷ A helyszínek közötti összeköttetés kép- és hangfelvétel vagy folyamatos hangfelvétel továbbításával biztosítható, de folyamatos hangfelvétel kizárólag tanú kihallgatása, tolmács jelenlétének biztosítása, illetve a nyomozás során a szakértő meghallgatása és a terhelt kihallgatása céljából alkalmazható.⁵⁸ A Be. további szabályokat is meghatároz a telekommunikációs eszköz használatával lefolytatott eljárási cselekmények kapcsán. Így például előírja, hogy az eljárási cselekményről jegyzőkönyvnek is kell készülnie, amelyben rögzíteni kell a következőket: a telekommunikációs eszköz használatának tényét és módját; annak a személynek a megjelölését, akinek a jelenlétét telekommunikációs eszköz útján biztosítják; annak a helyszínnek a címét, ahol az utóbbi személy tartózkodik; illetve az utóbbi helyszínen tartózkodó egyéb személyek nevét, és azt, hogy az eljárási cselekményen milyen minőségben vannak jelen.⁵⁹ Telekommunikációs eszköz használata esetén a felvételt rögzíteni kell.⁶⁰

2.2.3. Kép- és hangfelvétel útján rögzített további eljárási cselekmények

A kihallgatásokon kívül egyéb eljárási cselekmények esetén is sor kerül kép- és hangfelvétel készítésére. **A Be. kimondja, hogy egyes bizonyítási cselekményekről,** így a szemléről, a bizonyítási kísérletről és a felismerésre bemutatásról **lehetőség szerint kép- és hangfelvételt kell készíteni.**⁶¹ Ahogy azt a kutatásban megkérdezett egyes interjúalanyok is megerősítették, gyakran készül kép- és hangfelvétel más bizonyítási cselekményekről, így a helyszíni kihallgatásokról is (lásd a 4.2.2. fejezetet).

A rendőri intézkedések rögzítése érdekében a rendőrautók egy részében is található kamera, és a rendőrök egy része testkamerával is rögzíteni tudja az intézkedéseket. Az e kamerák által készített felvételek az ügy anyagának részét képezik, és a bíróságon bizonyítékként felhasználhatóak. Ezeknek a mobil készülékeknek egy további funkciója, hogy „biztonsági felvételt” készítsenek a rendőri intézkedésekről, egyrészt a rendőri bántalmazások, másrészt a rendőrök elleni hamis vádak megelőzése érdekében. Az ezekre a kamerákra vonatkozó jogszabályi rendelkezéseknek és gyakorlati alkalmazásuknak szintén jelentősége van a büntetőeljárás során való kép- és hangrögzítés szempontjából, de részletes bemutatásuk meghaladja a jelen országjelentés kereteit. Mindazonáltal az kijelenthető, hogy a rendőrautókba szerelt kamerák és a testkamerák szélesebb körű alkalmazása hozzájárulhat annak megelőzéséhez, hogy a terheltnek a formális kihallgatás kezdete előtt, jogszerűtlenül tegyen fel kérdéseket a hatóság képviselője, vagy őt a bűncselekmény helyszínén, szintén a formális kihallgatás megkezdése előtt manipulálja, vagy rá nyomást gyakoroljon. Amennyiben a kamera képét élőben továbbítják is, az még hatékonyabb, és a modern kamerákat arra is be lehet programozni, hogy maguktól bekapcsoljanak, ha a rendőr lőfegyvert használ.

2.2.4. Technikai problémák és a kép- és hangfelvétel hiánya

A Be. értelmében a hangfelvétel, valamint a kép- és hangfelvétel az adott eljárási cselekmény során történeteket megszakítás nélkül rögzíti, kivéve, ha az eljárási cselekményt valamilyen okból megszakítják.⁶² Csak a kihallgatást végző személy szakíthatja meg a felvételt, a kihallgatott személy nem kérheti a felvétel megszakítását. A 12/2018. (VI. 12.) IM rendelet rendelkezik arról, hogy mi a teendő technikai probléma esetén, vagyis a kép- és hangfelvétel készítését biztosító technikai eszköz „üzemszerű működésének bármely akadálya” esetén: ilyen esetekben „az akadály elhárítása

⁵⁷ Be. 121. § (1) bekezdés

⁵⁸ Be. 120. § (1) bekezdés

⁵⁹ Be. 125. § (1) bekezdés

⁶⁰ Be. 125. § (2) bekezdés

⁶¹ Be. 213. § (4) bekezdés

⁶² Be. 358. § (5) bekezdés

érdekében haladéktalanul intézkedni kell”,⁶³ és az akadály elhárításáig az eljárási cselekmény nem kezdhető meg. Ha az akadály az eljárási cselekmény során merül fel, az eljárási cselekményt meg kell szakítani, és az az akadály elhárításáig nem folytatható tovább.⁶⁴

A 12/2018. (VI. 12.) IM rendelet szerint ha a kép- és hangfelvétel készítését biztosító technikai eszköz üzemszerű működésének akadályát nem hárítható el, és a Be. alapján kép- és hangfelvétel készítése nem kötelező, az eljárási cselekmény folyamatos hangfelvétel készítése mellett elvégezhető vagy folytatható. Késedelmet nem tűrő esetben az eljárási cselekmény folyamatos hangfelvétel készítése nélkül is elvégezhető vagy folytatható.⁶⁵ Az eljárási cselekménynek a kép- és hangfelvétel készítését biztosító technikai eszköz hibája vagy nem megfelelő működtetése mellett elvégzett részét a szükséges mértékben meg kell ismételni.⁶⁶

2.3. Az érintett személy hozzáférése a kép- és hangfelvételhez

A Be. értelmében a hangfelvételt, illetve a kép- és hangfelvételt az ügyiratok között kell kezelni.⁶⁷ A Be. kimondja emellett, hogy az ügyiratokhoz való hozzáférést – beleértve a hangfelvételekhez és a kép- és hangfelvételekhez való **hozzáférést** is – **a terhelt és a védő számára erre irányuló indítvány esetén a terhelt kihallgatását követően biztosítani kell.**⁶⁸ A bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság az eljárás ügyiratainak megismerését a megvizsgálás lehetővé tételével, erre irányuló külön indítvány vagy hozzájárulás esetén az ügyirat tartalmáról felvilágosítás adásával, tájékoztatás nyújtásával saját részre történő másolat vagy felvétel készítésének lehetővé tételével, az ügyirat, valamint a bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság által az ügyiratról készített kivonat vagy másolat kézbesítésével, illetve jogszabályban meghatározott egyéb módon biztosítja.⁶⁹ A 12/2018. (VI. 12.) IM rendelet **ilyen „egyéb módként” határozza meg az ügyiratokhoz való elektronikus hozzáférést**, amikor kimondja, hogy a bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság az ügyirat megismerését az ügyirathoz való elektronikus hozzáféréssel – különösen az erre a célra kialakított internetes felületen keresztül – is biztosíthatja, ha az ahhoz szükséges technikai feltételek rendelkezésre állnak.⁷⁰ **Az elektronikus hozzáférés lehetősége kiterjed a kihallgatásokról készült kép- és hangfelvételekre is.** Noha a Be. kimondja, hogy az ügyiratokhoz való hozzáférést a terhelt és a védő indítványára kell biztosítani, egyúttal kimondja azt is, hogy felvétel készítése esetén tájékoztatni kell az eljárási cselekményen jelen lévő személyeket, hogy a felvételt – az eljárási cselekmény befejezésétől számított nyolc napon belül – mikor és hol hallgathatják, illetve tekinthetik meg.⁷¹ Az ügyiratokhoz való hozzáférést a hatóság csak az általa külön meghatározott ügyiratok tekintetében korlátozhatja, és a korlátozásról formális határozatot kell hoznia, amely jogorvoslattal támadható: a határozat ellen nyolc napon belül panaszt lehet benyújtani, és amennyiben azt elutasítják, felülbírálati indítvány terjeszthető elő további nyolc napon belül.⁷²

3. Statisztikai adatok

3.1. A rendőrségi kihallgatások száma, valamint kép- és hangrögzítése

A jogalkalmazás minél pontosabb megismerése érdekében az interjúkból származó információkat a kihallgatások kép- és hangrögzítésére vonatkozó, az Országos Rendőr-főkapitánysághoz benyújtott statisztikai adatigénylésekkel kívántuk kiegészíteni. A rendelkezésünkre bocsátott adatok szerint

⁶³ 12/2018. (VI. 12.) IM rendelet, 57. § (2) bekezdés

⁶⁴ 12/2018. (VI. 12.) IM rendelet, 57. § (3) bekezdés

⁶⁵ 12/2018. (VI. 12.) IM rendelet, 57. § (4) bekezdés

⁶⁶ 12/2018. (VI. 12.) IM rendelet, 57. § (5) bekezdés

⁶⁷ Be. 360. § (5) bekezdés

⁶⁸ Be. 100. §

⁶⁹ Be. 100. § (4) bekezdés

⁷⁰ 12/2018. (VI. 12.) IM rendelet, 27. § (1) bekezdés

⁷¹ Be. 360. § (7) bekezdés

⁷² Be. 369. és 374. §

Magyarországon a 2017-es évben 166,825 gyanúsított kihallgatást végzett a rendőrség nyomozó hatósága, és 460,116 esetben került sor tanú- és sértetti kihallgatásra. A 2017-es évre vonatkozóan a hang- és képfelvétellel rögzített kihallgatások számára, valamint a rögzítést indítványozó személyére vonatkozó adatokat nem bocsátotta rendelkezésünkre az Országos Rendőr-főkapitányság, arra való hivatkozással, hogy 2018. július 1-jét megelőzően ezeket az információkat az ügyviteli rendszerben nem rögzítették. Ezáltal az adatszolgáltatáshoz az iratok tételes átvizsgálására lenne szükség, és a nyomozási iratok áttekintése aránytalanul nagy költséget vonna maga után. 2018. július 1. és 2018. szeptember 30. között a Be. alapján indult büntetőeljárásokban országosan 100 417 kihallgatást tartottak, melyből 1,776 esetben, azaz az esetek közel 2%-ában került megállapításra a különleges bánásmód szükségessége a kihallgatott személyek vonatkozásában. Ahogy azt fent kifejtettük, a Be. szerint a különleges bánásmódot igénylő személy részvételét igénylő eljárási cselekményről az eljáró hatóság „kép- és hangfelvételt készíthet”, azonban a törvény a felvételt csak a különleges bánásmódot igénylő személyek bizonyos csoportjainál teszi kötelezővé.⁷³ Ez alapján feltételezhető, hogy ezeknek a kihallgatásoknak egy része kép- és hangrögzítésre került. Bár a kép- és hangfelvételen rögzített eljárási cselekményekre vonatkozóan pontos adatok nem állnak rendelkezésünkre, ez a statisztika arra vonatkozóan irányadó, hogy az új Be. alapján indult büntetőeljárások elenyésző kisebbségében került sor a különleges bánásmód megállapítására, és ennek megfelelően az eljáró hatóság csak a kihallgatások igen szűk körében rendeli el a kihallgatások kép- és hangfelvételen való rögzítését.

3.2. A kihallgatások kép- és hangrögzítésére alkalmas eszközök

A 2018. július 1-jével hatályba lépett Be.-ben előírt szabályoknak való megfelelés érdekében a nyomozó hatóságokon új, kép- és hangrögzítésre alkalmas helyiségeket alakítottak ki. Az új helyiségek megfelelnek a 14. életévét be nem töltött terhelt vagy tanú,⁷⁴ valamint a különleges bánásmódot igénylő sértett meghallgatására kialakított különleges meghallgató szobákra⁷⁵ és a különleges bánásmódot igénylő személy részvételét igénylő eljárási cselekmény elvégzésére szolgáló rendőrségi helyiség működtetésére és a használata ellenőrzésére vonatkozó, törvényben előírt kötelezettségeknek, valamint a telekommunikációs eszköz útján biztosított jelenlét szerinti feladatokra kialakított helyiségek⁷⁶ követelményeinek.

2018. szeptember 1-jén országosan 4 184 kihallgatásra rendszeresen vagy legalább alkalmasszerűen használt helyiség volt. 2017. szeptember 1-jén országosan 25, 2018 szeptember 1-jén már országosan 202 olyan helyiség volt, amelyben a kihallgatás a Be.-ben előírt módon, kép- és hangfelvétellel rögzíthető. Azaz a Be. hatálybalépése előtt a kihallgatásra használt helyiségek kevesebb mint 1%-a volt felszerelve kép- és hangrögzítésre alkalmas „telepített kamerával”, azonban a Be. hatálybalépését követően a 13/2018. (VI. 12.) IM rendelet rendelkezéseinek megfelelően⁷⁷ jelentősen nőtt azoknak a kihallgatásra használt helyiségeknek a száma, melyekben a jogszabályi előírásoknak megfelelően üzemeltethető módon telepített kamera található, ezáltal alkalmas a kihallgatások kép- és hangrögzítésére, a Be.-ben előírt jogszabályi kötelezettségeknek megfelelő módon. A következő táblázatból látható, hogy noha a jogszabályváltozás előtt még számos megyében egyáltalán nem állt rendelkezésre a jogszabályi követelményeknek megfelelő, kép- és hangrögzítésre alkalmas helyiség, az e tekintetben hátrányt szenvedő megyék technikai ellátottsága jelentősen javult, és 2018. szeptember 1-jén minden megyében rendelkezésre állt már legalább öt olyan helyiség, amelyben a kihallgatás az előírt módon rögzíthető.⁷⁸

A Be.-ben előírt jogszabályi kötelezettségeknek megfelelő kép- és hangrögzítő helyiségek száma 2017. szeptember 1-jén és 2018. szeptember 1-jén, megyei bontásban

Helyszín	2017. szeptember	2018. szeptember
----------	------------------	------------------

⁷³ Be. 87–89. §

⁷⁴ 34/2015. (XI. 10.) IM rendelet a tizennegyedik életévét be nem töltött terhelt, vagy tanú és a különleges bánásmódot igénylő sértett meghallgatására szolgáló rendőrségi helyiség kialakításáról és ellenőrzéséről

⁷⁵ 13/2018. (VI. 12.) IM rendelet

⁷⁶ 12/2018. (VI. 12.) IM rendelet, 45–54. §

⁷⁷ 13/2018 (VI.12.) IM rendelet, 2. § (1) bekezdés: „A Budapesti Rendőr-főkapitányságnak és a megyei rendőr-főkapitányságoknak az illetékességi területükön legalább egy különleges helyiség kialakítását és folyamatos használatra való alkalmasságát biztosítaniuk kell.”

⁷⁸ Az Országos Rendőr-főkapitányság 2019. február 8-án kelt válasza a Magyar Helsinki Bizottság közérdekű adatkérésére, 29000-197/5- 34/2019. szám

	1.	1.
Repülőtéri Rendőr Igazgatóság	0	1
Készenléti Rendőrség	0	6
Somogy Megyei Rendőr-főkapitányság	0	8
Nógrád Megyei Rendőr-főkapitányság	0	7
Vas Megyei Rendőr-főkapitányság	0	7
Zala Megyei Rendőr-főkapitányság	0	5
Fejér Megyei Rendőr-főkapitányság	0	7
Baranya Megyei Rendőr-főkapitányság	1	7
Bács-Kiskun Megyei Rendőr-főkapitányság	1	9
Békés Megyei Rendőr-főkapitányság	1	9
Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Rendőr-főkapitányság	1	12
Csongrád Megyei Rendőr-főkapitányság	1	8
Hajdú-Bihar Megyei Rendőr-főkapitányság	1	9
Heves Megyei Rendőr-főkapitányság	1	7
Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Rendőr-főkapitányság	1	9
Komárom-Esztergom Megyei Rendőr-főkapitányság	1	9
Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Rendőr-főkapitányság	1	10
Veszprém Megyei Rendőr-főkapitányság	1	9
Budapesti Rendőr-Főkapitányság	2	31
Győr-Moson-Sopron Megyei Rendőr-főkapitányság	2	8
Pest Megyei Rendőr-főkapitányság	4	18
Tolna Megyei Rendőr-főkapitányság	6	6

A Be. hatálybalépését követően 186 olyan „*távmeghallgató helyiséget*” alakítottak ki, mely biztosítja az eljárási cselekményen a telekommunikációs eszköz útján történő jelenléte, s egyben alkalmas a terheltek és tanúk személyes részvételével zajló kihallgatásoknak a jogszerű, kép- és hangfelvétel útján történő rögzítésére is. A megyék felszereltsége közötti eltérések így is jelentősek, amely területi aránytalanságokhoz vezethet az eljárási jogosítványok érvényesülése szempontjából. Az telepített kamerák átlagos száma megyénként 9. A legkevesebb, öt telepített kamerával felszerelt megye Zala. Emellett további, eddig is kihallgatásra használt helyiségekben biztosították a kép- és hangfelvételen való rögzítés feltételeit, kézi kamerákkal. Ennek érdekében a 2018-as évben az Országos Rendőr-főkapitányság összesen 512 kameraszettet szerzett be és osztott szét a nyomozó hatóságok között. A kihallgatásokon használt kamerák típusára vonatkozóan korlátozottak az információink. A NAV Bűnügyi Főigazgatósága Központi Nyomozó Főosztályán, ahol interjút készítettünk, valamint a NAV Közép-magyarországi Bűnügyi Igazgatóságán jelenleg mobil rendszereket használnak. Itt a fix rendszereket 2019-ben fogják telepíteni. A használt eszközök a következők: egy ANGEKIS HD videoconferencing camera és egy MARSHALL CV345CS kamera.

A NAV Bűnügyi Főigazgatósága Központi Nyomozó Főosztályán, valamint a NAV Közép-magyarországi Bűnügyi Igazgatóságán kamerás kihallgatáshoz használt mobil eszközök

3.3. A kihallgatások kép- és hangrögzítésének költsége

Egy újonnan kialakított távmeghallgató helyiség építészeti kialakításának költsége átlagosan 1,001,210 Ft, míg a technikai kialakítása nettó 8,548,134 Ft-ba került. A már meglévő helyiségekben a kép- és hangfelvétel rögzítését biztosító kameraszett darabonként nettó 165,020 Ft-ba került. Azaz, az Országos Rendőr-főkapitányság jelentős összeget, közel 1,8 milliárd Ft-ot költött a távmeghallgató helyiségek kialakítására, és a kihallgatások kép- és hangrögzítését országosan lehetővé tevő eszközök beszerzésére. Emellett további 84,490,240 Ft-ot költöttek a meglévő kihallgató helyiségekben alkalmazható, hang- és képrögzítést lehetővé tevő eszközök vásárlására.⁷⁹

4. A kihallgatások kép- és hangrögzítésének gyakorlata

4.1. A kutatás módszertana

Az empirikus adatgyűjtés interjúk módszertannal történt. Az eredeti terv szerint interjúk készültek volna az Országos Rendőr-főkapitányság, a Legfőbb Ügyészség és az Országos Bírósági Hivatal szakembereivel, valamint a büntetőeljárásban terhelteket képviselő ügyvédekkel. Az Országos Rendőr-főkapitányság, a Legfőbb Ügyészség és az Országos Bírósági Hivatal azonban nem egyezett bele a kutatásban való együttműködésbe, nem járult hozzá az interjúk elkészítéséhez. Így összesen nyolc ügyvéddel, két ügyésszel, és a NAV Bűnügyi Főigazgatósága Központi Nyomozó Főosztályának munkatársával készítettünk interjúkat, 2018. augusztus és 2018. december között. Az interjúalanyok átlagosan 20 éve dolgoznak a szakmában, a legrégebb óta ezen a területen dolgozó válaszadó 42 éve van a területen. Mindannyian felkészülten és konstruktívan vettek részt a kutatásban.

Az interjúk során egységes kérdéssorokat alkalmaztunk, de egy-egy témakör kapcsán az interjúalanyok részletesen ismertethették tapasztalataikat. A kérdések az elmúlt egy év gyanúsítottai kihallgatásaival és tárgyaláson tett vallomásaival kapcsolatos tapasztalataira vonatkoztak. A kutatásban azt is vizsgáltuk, hogy a kihallgatások kép- és hangfelvétel útján történő rögzítésének az új Be.-vel kibővített és a korábbinál pontosabban meghatározott szabályai mennyiben változtattak a kép- és hangfelvételen való rögzítés gyakorlati alkalmazásán. Interjúalanyainkat elsősorban a 2018. július 1-jével hatályba lépett törvény szerint lezajlott, kép- és hangfelvételen rögzített kihallgatásokkal kapcsolatos tapasztalatokról kérdeztük, vonatkozó kihallgatási tapasztalataik ezért limitáltak voltak, de a korábbi releváns tapasztalatok megosztására is megkértük őket. Minden esetben tisztáztuk, hogy a tapasztalatok mely időszakra vonatkoznak.

4.2. A kihallgatások rögzítése, a kép- és hangfelvétel készítésének elrendelése

⁷⁹ Az Országos Rendőr-főkapitányság 2019. február 8-án kelt válasza a Magyar Helsinki Bizottság közérdekű adatkérésére, 29000-197/5- 34/2019. szám.

4.2.1. A kihallgatások rögzítésének módja

Mind a védők, mind az ügyészek tapasztalatai szerint a rendőrségi kihallgatásokon **rendszerint összefoglaló jegyzőkönyv készül, ritka a szó szerinti leirat**. Ha hang- és képrögzítés van, akkor kifejezetten kérni kell a szó szerinti leiratot. A válaszadók tapasztalatai szerint a bíróságokon gyakoribb a szó szerinti jegyzőkönyvezés, mint a rendőrségen. Kiemelt ügyekben a bíró döntésére vagy a védő kérésére hangfelvétel készül, melyből később szó szerinti leirat készíthető. Jellemzően a szó szerinti jegyzőkönyveket is szerkesztik. A védők többségének a véleménye szerint ez nem probléma, ha a leirat megfelelő pontossággal rögzíti az elhangzottakat. **Az ügyészek és a védők tapasztalatai szerint nagyon változó a jegyzőkönyvek minősége. Egyes védők hangsúlyozták, hogy gyakran kell kérni az összefoglaló jegyzőkönyv kiegészítését, mert az nem alapos.** A nyomozó hatóságot képviselő interjúalany szerint a hatóság egyes képviselői rendelkeznek gépirói tapasztalattal, és rendszerint szó szerinti jegyzőkönyvet készítenek beszédsebesség alatt. Ugyanakkor a nyomozó is megerősítette, hogy a nyomozó hatóságoknál az összefoglaló jegyzőkönyv az általános gyakorlat. Általános probléma, hogy jellemzően sem a rendőrségen, sem a bíróságon **nem kerül be a kérdés a jegyzőkönyvbe, csak az eljárás résztvevőjének válasza, pedig a kérdések rögzítése a kihallgatás jogszerűsége vizsgálatának fontos garanciális feltétele.** Az egyik ügyész válaszadó további problémaként azonosította, hogy **az összefoglaló jegyzőkönyvek minőségi problémáira kép- és hangfelvétel vagy szó szerinti leirat nélkül nagyon ritkán derül fény.**

4.2.2. A kép- és hangfelvétel készítésének hatósági elrendelése

A régi Be. gyakorlata szerint bonyolult ügyekben, hosszú és részletes vallomások rögzítésekor alkalmazták a kép- és hangfelvételt, és erre az ügyek elenyésző kisebbségében került sor. Ahogy azt jelen tanulmány 2.1. pontjában említettük, a régi Be. szabályai nem tartalmaztak a mostanihoz hasonló részletességű előírásokat a kép- és hangrögzítésről való döntésre és a rögzítés szabályaira vonatkozóan. A rögzítés szabályaira vonatkozó rendelkezések hiánya felvetett kérdéseket az eljárási jogosítványok érvényesülésére vonatkozóan, és nagyobb teret engedett az esetleges hivatali visszaéléseknek, ahogy ezt a következő eset is szemlélteti.

Esetleírás 1. – A hangfelvétel szerepe a vallomástétel jogszerűségének védelmében

Egy, a kutatásban részt vevő védő beszámolt egy nagy médianyilvánosságot kapott büntetőügyről, melyben a tárgyaláson a hozzátartozó által készített hangfelvétel segítségével lehetett dokumentálni azt, hogy az eljáró bíró leállította a jegyzőkönyvezést a vádlotti vallomás rögzítésekor. Ennek megfelelően az írásos jegyzőkönyvben hosszú percek hiányoztak a vádlott érdemi vallomásából. Az ügyben nagy jelentősége volt bonyolult, orvosi szakkérdéseknek, különösen nagy hangsúlyt kellett fektetni az orvosi beavatkozások elvégzésének módjára, idejére – erre a vádlott részletesen kitért a vallomásában. A jegyzőkönyvezés leállítása következtében szignifikáns részek hiányoztak a bizonyítékok közül. Noha a bíró magatartása törvénytörő volt, taktikai okokból a védelem nem tett erre vonatkozóan panaszt, mindössze a privát hangfelvétel csatolásával indítványozta a jegyzőkönyv kijavítását, mely megtörtént. A bíró hivatalos felelősségre vonására nem került sor, azonban önként elhagyta a bírói pályát. Ugyanezen terhelte másik, hasonló büntetőügyében később a nyomozó hatóság indítvány nélkül rögzítette a vallomást kép- és hangfelvételen. Nem zárható ki, hogy ennek hátterében a korábbi visszaélés is állhat. Ez az eset jól példázza a kép- és hangfelvétel készítése részletszabályainak fontosságát a hivatali visszaélések megelőzése kapcsán, valamint azt is szemlélteti, hogy a kép- és hangfelvétel az eljáró hatóságok védelmét is szolgálja.

A válaszadók tapasztalatai megoszlanak a tekintetben, hogy milyen gyakori a kihallgatások kép- és hangfelvételen való rögzítése. **A rögzítés a bíróságon jellemzőbb, leggyakrabban védői indítványra kerül rá sor, a vallomás rögzítése céljából.** A védők egybehangzó véleménye, hogy a rendőrségen nem több mint **az összes kihallgatás 5%-a kerül hang- és képfelvételen rögzítésre.** A megkérdezett védőknek a terheltek és tanúk részvételével zajló eljárási cselekményeknél alkalmazott kép- és hangrögzítésről volt tapasztalatuk. Egybehangzóan úgy vélték,

hogy az új Be. hatálybalépését követő időszakban **a rendőrség és a bíróság csak akkor rendeli el a kihallgatásról kép- és hangfelvétel készítését, ha arra a Be.-ben előírt kötelezettsége van, azaz 14. életévét be nem töltött személy részvételét igénylő eljárási cselekmény esetén,⁸⁰ valamint telekommunikációs eszköz használatával megvalósuló eljárási cselekmények esetén.**⁸¹

Azokban az esetekben, melyekben a jogszabály lehetőséget csak ad rá, vagy lehetőség szerint írja elő a kép- és hangfelvétel készítését – vagyis **ha a különleges bánásmód megállapításra kerül, vagy 18 évnél fiatalabb a kihallgatott személy –, az eljáró hatóság rendszerint nem rendel el kép- vagy hangrögzítést.** Ritka a különleges bánásmódot elrendelő döntés is: „*az energiaminimumra, az egyszerűségekre való törekvés a jellemző*” (védő, Budapest). A **két csoport, akikkel kapcsolatban felkészültebbek a hatóságok, és időnként alkalmazzák a különleges bánásmód jogintézményt, a gyermekkorúak és az igazoltan értelmi fogyatékosokkal élők.** Mások szerint az ügyek típusán és a kapitányságok attitűdjén múlik, hogy hogyan viszonyulnak a különleges bánásmód jogintézményéhez. Egyes gyermek- és ifjúságvédelmi osztályok gyakrabban alkalmazzák a jogintézményt, mások egyáltalán nem. Vannak, akik szerint a kerületi és a vidéki kapitányságok kevésbé felkészültek e tekintetben. A védők véleménye szerint **az ügyészség és a bíróság ilyen irányú kontrolljára, aktív beavatkozására lenne ahhoz szükség, hogy gyakrabban alkalmazzák a különleges bánásmód jogintézményét.** Problémaként említik, hogy sem a rendőrség, sem az ügyészség, sem a bíróság nem érzi saját feladatának a különleges bánásmódról való döntést.

Azaz a jogalkalmazás is megerősíti azt a szabályozás kapcsán a 2. fejezetben már említett hiányosságot, hogy — szemben a 2013/C 378/02 EU ajánlásban foglaltakkal, mely szerint a sérülékeny (kiszolgáltatott) személyek kihallgatásáról minden esetben kép- és hangfelvételt kell készíteni – a bíróság, az ügyészség és a nyomozó hatóság ritkán alkalmazza a különleges bánásmód jogintézményét, és ehhez kapcsolódóan jellemzően csak azokban a speciális esetekben rendeli el a kihallgatás kép- és hangrögzítését, amelyekben a Be. azt kötelezően előírja.⁸²

Egyes védők tapasztalatai szerint a nyomozó hatóság kevésbé a különleges bánásmódra való tekintettel, inkább **a terheltek száma és a bűncselekmények jellege alapján rendeli el a kép- és hangfelvétel készítését. Sokszereplős, bonyolult, magas büntetési tétellel fenyegetett bűncselekményeknél jellemzőbb a kép- és hangrögzítés.** Ezenkívül az ügyészek tapasztalatai szerint bár a Be. csak diszkrecionálisan írja elő, **a bizonyítási kísérletek jelentős részéről ügyészi indítványra készül kép- és hangfelvétel.** Szintén ügyészi tapasztalat, amit néhány védői esetleírás is megerősített, hogy **a helyszíni kihallgatásokról is nagy arányban készül kép- és hangfelvétel.** A helyszíni kihallgatásokon a védők különösen jelentősnek tartják a kamera szerepét, amely a vallomások kapcsán fontos körülményeket rögzíthet. Egy védő beszámolt egy olyan esetről, melynek alkalmával a helyszíni kihallgatásról készült kép- és hangfelvétel segített felderíteni a hatóság befolyásolási technikáit, valamint feloldani gyanúsítottai vallomások közötti ellentmondásokat.

Esetleírás 2. - Egy helyszíni kihallgatás kép- és hangfelvétele hogyan ellensúlyozza a hatóság befolyásolást, és gyengíti vagy támasztja alá a vallomások hitelességét

Egy esetben, ahol több, egymással érdekellentétben álló terhelt helyszíni kihallgatásáról készült kép- és hangfelvétel, a felvétel mutatott rá arra, hogy **irányított kérdésekkel élt a nyomozó hatóság.** Ha csak írásos jegyzőkönyv készült volna, a kérdések nem képezték volna a jegyzőkönyv részét, és valószínűleg olyan módon fogalmazott volna a jegyzőkönyv, hogy a kérdések irányított voltára nem derült volna fény. A kép- és hanganyag feloldotta a vallomások közötti, látszólagos ellentmondásokat is. A helyszínen az hangzott el kérdésként, hogy *„a vasúti átjáróhoz melyik irányból mentek?”*, noha korábban az ügyben nem volt szó vasúti átjáróról, csak ipari területről. Lényeges körülmény volt, hogy jártak-e vasúti átjárónál a terheltek, mert ott találtak egy, a

⁸⁰Be. 88. § (1) bekezdés d) pont

⁸¹Be. 125. § (2) bekezdés

⁸² §13 of Commission Recommendation on procedural safeguards for vulnerable persons suspected or accused in criminal proceedings 2013/C 378/02 states that “any questioning of vulnerable persons during the pre-trial investigation phase should be audio-visually recorded”

bűncselekmény elkövetésével összefüggő tárgyat. Egy másik, a nyomozó hatóság részéről elhangzó utasítás volt, hogy a kihallgatott személy „*mutasson olyan helyet ebben az utcában, ahol X.Y. terhelt elrejthette a kesztyűt*”. A kérdésekből és a válaszokból a felvételt megtekintve kiderült, hogy a kihallgatott személy nem tudja, hol járnak, sem az irányt nem ő határozta meg, sem kesztyűről nem beszélt. A kihallgatott személy úgy kezdte a válaszát, hogy „*azt nem tudom, hol vagyunk*”. Ezzel szemben az írásos jegyzőkönyvbe – egy rendszerint alkalmazott fordulat szerint – az került be, hogy *a gyanúsított iránymutatása alapján jutottak el az adott utcába, ahol X.Y. elrejtette a kesztyűt. A felvétel igazolta, hogy a terhelt igazat mondott a tárgyaláson, amikor arra hivatkozott, hogy nem az ő útmutatása alapján jutottak el az utcába, és soha nem mondta, hogy X.Y. vádlott kesztyűt dobott el.* A rokon értelmű szavak közötti különbségeknek is jelentősége lehet. Míg a hangfelvételen „*eldobott egy tárgyat*” hangzott el, addig a leírt jegyzőkönyvbe „*elrejtett egy tárgyat*” került. A felvételek felderítettek több, fontos körülményt a vallomások közötti ellentmondás kapcsán is. Az eljárásban probléma volt, hogy adott idő alatt a gyanúsítottak az egyik helyszínről, ahol kamera rögzítette a jelenlétüket, nem juthattak el a másik helyszínre, ahol a bűncselekmény történt. Egyetlen vallomást tevő gyanúsítotton kívül a többiek tagadták, hogy ott jártak. A vallomást tevő gyanúsított azt állította, hogy autóval jutottak el a helyszínre. A helyszíni kihallgatást rögzítő kamerafelvétel tisztázta, hogy egy útépítés miatt nem juthattak át egyik helyszínről a másikra autóval addig az időpontig, amikor a bűncselekmény történt: az utca egy része le volt zárva, és az utcán keresztbe fektetett csövek akadályozták az átjárást. A helyszíni kamerafelvételes kihallgatáson tehát megerősítést nyert, hogy az a gyanúsított, aki vádalkut kötött, torzítja a tényeket. Egy írásos jegyzőkönyvből erre nem derült volna fény.

A védők és az ügyészek tapasztalatai szerint **korábban nagyon változó volt a kép- és hangfelvevő eszközök minősége, de jellemző volt az elavult eszközök használata.** Az egyik ügyész elmondása alapján **a tárgyaláson még mindig előfordul, hogy régi, kazettás magnóra rögzítik a hangot.** A kép- és hangfelvételen való rögzítés gyakorlatában jelentős változásokat hozott az új Be. és végrehajtási rendeletei. Korábban nem volt pontosan meghatározva, hogy minek kell megjelennie a felvételen. Jellemzően csak egy kamera rögzítette a felvételt és a fókuszban a kihallgatott személy állt. Ezzel szemben az új Be. és végrehajtási rendeletei pontosan szabályozzák a kép- és hangfelvétel gyakorlatát.⁸³ A Be. hatálybalépését követő időszakból származó, korlátozott védői tapasztalatok szerint **a videokamerát vagy a kihallgatást végző személy, vagy bűnügyi technikus kezeli, aki szintén a nyomozó hatóság tagja.** Bár jellemzőbb a kép- és hangfelvétel, amennyiben csak hangfelvétel készül, a kihallgatást végző személy kezeli a hangfelvevőt. A rendőrségen és az ügyészségen gyakoribb, hogy a kamerát is a kihallgatást vezető személy kezeli, a bíróságon általános a bűnügyi technikus bevonása. A Be. és végrehajtási rendeletei nem írnak elő pontos szabályokat a kép- és hangfelvétel kezdete és vége vonatkozásában. A törvény mindössze annyit ír elő, hogy **a felvétel folyamatos, és az adott eljárási cselekmény során történteket megszakítás nélkül rögzíti.**⁸⁴ Az ügyészség és a nyomozó hatóság az eljárási cselekményt „fontos okból” rövid időre megszakíthatja, melynek tartamára mind a folyamatos hangfelvétel, mind pedig a kép- és hangfelvétel rögzítése is megszakítható. A védők, a nyomozó hatóság képviselője és az ügyészek egyhangzó tapasztalata az, hogy **hang-, illetve kép- és hangfelvétel esetén minden rögzítésre kerül, beleértve a jogokra való figyelmeztetéseket is.** Azaz, bár a hazai szabályozás nem harmonizál a 2013/48/EU irányelv 9. cikk (2) bekezdésében foglaltakkal, melyek szerint a felvétel rögzíti az ügyvédi segítséghez való jogról szóló lemondás tényét és körülményeit, a jogalkalmazás mégis megfelel az irányelvben megfogalmazott követelményeknek: az ügyvédi segítséghez való jogról szóló tájékoztatást rögzíti a hangfelvétel.

A tapasztalatok szerint a 12/2018. (VI. 12.) IM rendeletben előírt szabályoknak megfelelően **a kamera felvételén minden, a kihallgatáson részt vevő személy látható.** Bár a 12/2018. (VI. 12.) IM rendelet diszkrecionálisan írja elő egy második, kézi kamera használatát, a védők, az ügyészek és a nyomozó hatóság képviselőjének a tapasztalatai szerint ha felvétel készül, rendszerint használnak is egy másik, mozgatható kamerát, ami jellemzően csak a kihallgatott személyt veszi. A felvételt készítő személyek technikai felkészültségével elégedettek. **A technikai felszereltség és a**

⁸³ 12/2018. (VI. 12.) IM rendelet, 55–56. §

⁸⁴ Be. 358. § (5) bekezdés

felvételek minősége széles spektrumon mozog. A 12/2018. (VI. 12.) IM rendelet előírja a megfelelő számú mikrofon elhelyezését, ezáltal a jelenlévők hangjának folyamatos rögzítését, és lehetőség szerint önálló mikrofon biztosítását az eljárási cselekményt vezető személy és a vallomást tevő számára.⁸⁵ **Az interjúalanyok tapasztalatai szerint azonban jellemzően csak egy mikrofon biztosított, a hangerővel és a hang érthetőségével kapcsolatban gyakran jelentkeznék problémák.** A felvételek rendszerint közepes minőségűek. Volt, akivel már előfordult, hogy olyan rossz minőségű volt a hang, hogy egyes szövegrészeket egyáltalán nem lehetett érteni. Ez probléma lehet olyan esetekben is, ha pl. szakértőt rendelnek ki, aki a kép- és hangfelvétel alapján dolgozik.

4.2.3. A kép- és hangfelvétel indítványozásával kapcsolatos tájékoztatás

A RobotZsaru NEO iratmintatárában rögzített, jogokról való tájékoztatónak – melyet a nyomozó hatóság tagja a kihallgatás kezdetén felolvas – nem része a kép- és hangrögzítés lehetőségéről való tájékoztatás. A Magyar Helsinki Bizottság a Be. kodifikációját előkészítő munkaanyagokhoz kapcsolódó szakmai javaslatai között szerepelt, hogy lehetőség szerint a Be. írja elő a kihallgatott személyek arról való tájékoztatását, hogy gyanúsított, védői vagy sértetti indítványra lehetőség van a kép- és hangrögzítésre.⁸⁶ A Be. ezt azonban továbbra sem teszi kötelezővé. **A védők tapasztalatai szerint a terhelteket a hatóság képviselői jellemzően nem értesítik arról, hogy a költségek megelőlegezésével kezdeményezhetik a kép- és hangrögzítést, a védőktől szerezhetnek tudomást erről.** Ezt a tapasztalatot erősíti egy fiatalos terhelte esete is, melyről egy védő számolt be.

Esetleírás 3. - A felvételhez való jogról szóló tájékoztatás hiánya

A kábítószerrel való visszaélésben érintett, fiatalos (17 éves) terhelte kapcsolatban nem rendeltek el különleges bánásmódot az eljárásban. A tettenérés egy fesztiválon történt. A tettenérés utáni elővezetést követő első *helyszíni kihallgatáson* nem volt jelen sem törvényes képviselő, sem védő, és a kihallgatásról a törvényes képviselőt és a védőt nem is értesítették. A kihallgatás tartalma csak a rendőri jelentésből ismerhető meg. Az egyedül lévő fiatal elmondása alapján a rendőrség nem tájékoztatta őt arról sem, hogy kezdeményezheti a kép- és hangfelvételen való rögzítést. A jelentésben csak azt rögzítették, hogy nem készült kamerafelvétel a beszélgetésről. Későbbi gyanúsított kihallgatásán, a meghatalmazott védő és törvényes képviselő jelenlétében sem hangzott el, hogy a különleges bánásmódra tekintettel a hatóság hang- és képfelvételt készíthet, csak az, hogy azt indítványozhatta volna, de ebben az esetben a felvétel költségét előlegeznie is kellett volna a terhelti oldalnak (lásd a 2.2.1. pontban a költségek megelőlegezésére vonatkozó szabályokat).

Esetleírás 4. – Kamerahasználat egy gyerekkorú tanú kihallgatásán

Egy a kutatásban megkérdezett védő ügygondnokként volt jelen egy gyerekkorú tanú kihallgatásán, melyre gyermekmeghallgató szobában került sor, egy megyeszékhely kapitányságán. A hatóság képviselője a kép- és hangfelvétel elindítása előtt elmagyarázta a gyereknek, hogy miért van szükség a kamerára. Az eszközt ő kezelte, indította, és ő vette fel az összefoglaló jegyzőkönyvet is. A jegyzőkönyvben rögzítette a felvétel kezdő és befejező időpontját. A felvétel indítása előtt csak általános tájékoztatást adott, minden releváns információ és törvényi figyelmeztetés a kép- és hangfelvétel megkezdését követően hangzott el.

⁸⁵ 12/2018. (VI. 12.) IM rendelet, 56. § (6) bekezdés

⁸⁶ A Magyar Helsinki Bizottság megjegyzései az új büntetőeljárási törvény kodifikációjának egyes előkészítő munkaanyagaihoz, 2015. december 22., https://www.helsinki.hu/wp-content/uploads/MHB_velemen_y_Be_kodifikacio_234_munkaanyag.pdf, 8. oldal

Több interjúalannyal is előfordult, hogy **a törvény által előírtaknak megfelelően indítványozták a kép- és hangrögzítést a bíróságon, azonban a bíróság nem tudta néhány nap alatt megteremteni a felvétel technikai feltételeit, ezért a tárgyalást elhalasztották.** Beszámoltak olyan esetről is, hogy ugyanilyen **indítványt követően kép- és hangrögzítés nélkül tartották meg a tárgyalást, majd a másodfok nem vette figyelembe ezt a körülményt, és nem helyezte hatályon kívül az ítéletet** – holott a védő értelmezésében eljárási szabálysértés történt, amikor a védői indítvány ellenére nem biztosították a kép- és hangfelvételt.

4.3. A kép- és hangfelvételhez való hozzáférés

Az ügyészek és a bírák a Be.-hez kapcsolódóan létrehozott elektronikus felületen, a Központi Médiatárban tekinthetik meg a kép- és hangfelvételt. Tapasztalataik szerint az iratanyaggal együtt érkezik a felvétel. A Központi Médiatárral kapcsolatban időnként tapasztalnak technikai problémákat, melyeket jellemzően hamar kiküszöbölnék. **Az ügyészek elmondása alapján ha rendelkezésre áll felvétel, ők rendszerint megtekintik azt. Ennek oka, hogy egyrészt a felvételekből derülnek ki a rendőri kérdések – melyek, mint azt már említettük, rendszerint nem képezik részét a kihallgatási jegyzőkönyvnek. Másfelől egyes esetekben fontos, nonverbális információk is kiderülnek a felvételekből. A védők tapasztalatai szerint a bírák csak kivételes esetben, a nyomozó hatóság és a védelem közötti vitás helyzet fennállása esetén, védői indítványra tekintik meg a felvételt.**

Az arra vonatkozó részletes szabályokat, hogy az eljárással érintett személyek és a védők milyen módon ismerhetik meg az ügyiratot, a Be. és a 12/2018. (VI. 12.) IM rendelet tartalmazzák.⁸⁷ **A védők egybehangzóan állítják, hogy automatikusan csak az összefoglaló, írásos jegyzőkönyvet kapják meg. A kép- és hangfelvételek másolatát minden esetben külön kérniük kell, és azt – akárcsak a régi Be. idején – továbbra is CD-n, DVD-n vagy más elektronikus adathordozón bocsátják a rendelkezésükre. Néhányan megjegyezték, hogy a felvételekről a másolatok sok esetben nehézkesen, nem kellő időben készülnek el.** Amennyiben az eljáró hatóság hivatalból döntése alapján készül felvétel, a védő számára a felvételhez való hozzáférésnek nincs költsége. További problémaként említették a védők, hogy a rendőrség és a bíróság technikai eszközei nem minden esetben konvertálhatók. A rendőrségen felvett felvételt a bírósági rendszer nem mindig játssza le, technikai személyzetre van szükség a felvételek konvertálására, mely időigényes is. Az ügyvédek emellett arról számoltak be, hogy a nyomozó hatóság az ügyiratok megismerését korlátozó döntése elleni bírói jogorvoslat a gyakorlatban lassú, és akár két-három hónapba is telhet, amíg a nyomozási bíró döntést hoz a felülbírálati indítványról.

Gyakori problémát jelent a kép- és hangfelvételek megismerése fogva tartott terheltek esetében.⁸⁸ A védők a beszélőre nem vihetnek be olyan eszközt, amelyen a felvételek megjeleníthetők lennének. Az ügyvédi beszélőhelyiségben szintén nem állnak rendelkezésre ilyen eszközök. A büntetés-végrehajtási intézetekben a kevés számú, és gyakran elavult számítógép miatt rendszerint nem, vagy csak nagyon nehézkesen tudnak elektronikus iratokat kezelni, így a kép- és hangfelvételek megtekintésének körülményeire is ez jellemző. **Ez sértheti a hatékony védelemhez való jogot, valamint a védekezésre való felkészülés lehetőségének biztosítására vonatkozó törvényi kötelezettséget.**

4.4. A kép- és hangfelvétel és a bizonyítékok felhasználhatósága

A Be. 167. § (5) bekezdése szerint nem értékelhető bizonyítékként az olyan bizonyítási eszközökből származó tény, amelyet a bíróság, az ügyészség, a nyomozó hatóság, illetve bármely, egyéb hatóság⁸⁹ bűncselekmény útján, más tiltott módon vagy a résztvevők büntetőeljárási jogainak lényeges sérelmével szerzett meg: „nem értékelhető bizonyítékként az olyan bizonyítási eszközökből

⁸⁷ A vonatkozó szabályokat a Be. 100. §-a, valamint a 12/2018. (VI. 12.) IM rendelet 15–27. §-ai tartalmazzák.

⁸⁸ Erre a Magyar Helsinki Bizottság egy korábbi kutatása is rámutatott. Részletesen lásd: Kádár András Kristóf – Novoszádék Nóra: 7. cikk – A büntetőügyek irataihoz való hozzáférés a nyomozási szakaszban Magyarországon. Magyar Helsinki Bizottság, Budapest, 2017, 52. o. Elérhető: https://www.helsinki.hu/wp-content/uploads/MHB_Article_7_kutatasi_jelentes_2017_HUN.pdf.

⁸⁹ 167. § (2) bekezdés

származó tény, amelyet a bíróság, az ügyészség, a nyomozó hatóság [...] bűncselekmény útján, más tiltott módon vagy a résztvevők büntetőeljárási jogainak lényeges sérelmével szerzett meg.⁹⁰ Ugyanakkor mind a védők, mind az ügyészek tapasztalata az, hogy **a felvétel hiányának nincs következménye a bizonyítékok felhasználhatóságára nézve. A kihallgatáson szerzett információk abban az esetben is felhasználhatóak bizonyítékként ha kötelező lett volna a kép- és hangfelvétel készítése és hatósági mulasztás volt a felvétel hiánya.**

A védők tapasztalatai megoszlanak a tekintetben, hogy védői indítvány esetén mennyiben veszik figyelembe a bírák a felvételt vagy annak hiányát a bizonyítékok felhasználhatósága tekintetében. Mindkettőre említenek példát. Egy esetben egy szexuális bűncselekményben érintett kiskorú sértett meghallgatásának leirata nem egyezett a kép- és hangfelvételen rögzítettekkel. A bíró – védői indítványra – a felvételt megtekintette, és azt állapította meg, hogy nem felelt meg a büntetőeljárási törvényben előírtaknak a kihallgatás, ezért kizárta a bizonyítékot a két jegyzőkönyvezési mód közötti eltérés miatt. Egy másik védő egy olyan esetről számol be, melyben egy írástudatlan terhelt kapcsán nem rendelték el a különleges bánásmódot, és nem volt jelen kirendelt védő az első gyanúsított kihallgatáson. A terhelttel nem közölték a kép- és hangfelvétel kezdeményezésének lehetőségét – bár szociális helyzete valószínűleg nem is tette volna lehetővé a felvétel költségének megelőlegezését, valamint közérthető magyarázat nélkül feltételezhetően nem is értette volna meg, hogy milyen szerepe lehet a felvételnek a jogainak védelmében. Az írástudatlan terhelt az első kihallgatáson beismerő vallomást tett. A további eljárási cselekményeken már jelen volt a védő, azonban felvétel hiányában nem volt megállapítható, hogy milyen körülmények között készült az első jegyzőkönyv, a figyelmeztetések teljeskörűen hangzottak-e el, a terhelt valóban meg is értette-e azokat. Mivel a különleges bánásmód elrendeléséről való döntés az ő esetében diszkrecionális volt, a felvétel hiányának nem volt következménye a beismerő vallomás felhasználhatóságának tekintetében. Ez a gyakorlat ellentmond a büntetőeljárási törvényben meghatározott kép- és hangfelvételek rögzítésére szolgáló technikai eszközök alkalmazásának szabályairól szóló 41/2018. (VII. 11.) ORFK utasításnak, amely előírja, hogy a Be.-ben⁹¹ meghatározott eseteken túl folyamatos kép- és hangfelvétel készítése kötelező írni-olvasni nem tudó személy részvételével folytatott eljárási cselekmény esetén.⁹²

5. A kihallgatások kép- és hangrögzítésével kapcsolatos attitűdök

5.1. A kép és hangrögzítés szükségessége

A védői vélemények megoszlanak a kép- és hangrögzítés relevanciájának megítélésében. Összességében több előnyét látják az eszköznek, mint hátrányát. A védők abban egyetértettek, hogy a kép- és hangfelvétellel való rögzítés kulcsfontosságú azokon az eljárási cselekményeken, melyeken nincs jelen a védő. Ebben az esetben a felvétel elősegítheti a kihallgatás jogszerűségének ellenőrzését. Egyesek szerint a kihallgatások közel 50%-ában kiderülne a kép- és hangfelvétel alapján, hogy nem pontosan az hangzott el, mint ami a jegyzőkönyvben rögzítésre került. Olykor védő jelenléte esetén is *„minden szóért meg kell harcolni a jegyzőkönyvben. Apró különbségeknek is jelentősége lehet. Pl. hogy az hangzott el, hogy ellöktem, vagy az, hogy meglöktem. Más az üzenete”* (védő, Budapest). **A felvétel véleményük szerint nem jelent védelmet a nyomozó hatóság az eljárási cselekményeken kívül alkalmazott pszichológiai befolyásolási technikáival szemben.** A gyakorlatban korántsem ritka az, hogy a kihallgatószooba falán a nyomozó elfogásairól készült fotók vannak, vagy a terheltet a kihallgatásra kísérve informálisan kérdezzetlik, esetleg jelzik, hogy már rendelkeznek információval a bűncselekmény kapcsán. Ennek ellenére **a védők többsége egyetértett abban, hogy a felvételnek önmagában szabályzó funkciója lehet – az ellenőrizhetőség az alaposabb, pontosabb jegyzőkönyvezés irányába hat.** Másrészt a tárgyaláson előfordulnak a hatóság és a védelem között viták, amikor a terhelt megkérdőjelezi, hogy egy korábbi kihallgatás alkalmával egy információ olyan módon hangzott-e el, ahogyan a jegyzőkönyvben szerepel. Ennek hátterében gyakran a hatóság szakszerűtlen jegyzőkönyvezési gyakorlata áll. Ilyen vitás helyzetekben is segíthet a felvétel. Ennek kapcsán a védők

⁹⁰ Be. 167. § (5)

⁹¹ Be. 88. § (1) bekezdés d) pont, 89. § (4) bekezdés b) pont, 125. § (2) bekezdés

⁹² 41/2018. (VII. 11.) ORFK utasítás a büntetőeljárási törvényben meghatározott kép- és hangfelvételek rögzítésére szolgáló technikai eszközök alkalmazásának szabályairól, 11. c) pont

azt is megjegyzik, hogy a bíró „sokszor úgy tekinti a jegyzőkönyvet, mint egy testamentumot. Ha nincs felvétel, készpénznek veszi, hogy minden úgy hangzott el, ahogy a jegyzőkönyvben áll” (védő, megyeszékhely).

Sok védő szerint az ügyvéd jelenléte esetén a pontos jegyzőkönyvezésre elegendő biztosíték, ha a védő elolvassa és szükség esetén kiegészíti a jegyzőkönyvet. A Be. alapján erre lehetőségük van – az eljárási cselekményt követő nyolc napon belül a jegyzőkönyv kijavítását vagy kiegészítését indítványozhatják azok, akik az eljárási cselekményen jelen voltak.⁹³ Van olyan védő, aki elmondása szerint sokszor maga diktálja a jegyzőkönyvet a rendőrségen. Erre akkor van szükség, ha a terhelt nem lényegre törően fogalmaz, valamint a rendőr nem rögzíti az elhangzottakat pontosan.

A védők többsége szinte soha nem indítványozza a kép- és hangfelvétel készítését. Ennek oka egyrészt az, hogy a jelenlétüket elegendő kontrollnak tekintik, másrészt, hogy a régi Be.-ben nem volt meghatározva a kép- és hangfelvétel rögzítésének díja.

Nyolc védőből öt számolt be arról, hogy volt olyan ügyük, amely kapcsán megbánták, hogy nem indítványozták a kép- és hangrögzítést – mind terhelték, mind tanúk kihallgatása kapcsán. Például egy ügyben úgy történt vallomástétel a tárgyaláson, hogy a vallomást tevő a sokadik rákérdezésre válaszolta azt, amit végül „elfogadtak”. Az azt megelőző kérdések és válaszok nem kerültek be a jegyzőkönyvbe. Egyesek úgy vélik, hogy sokszereplős, bonyolult, elsősorban gazdasági bűncselekményeknél lehet nagyobb szerepe a kép- és hangfelvételnek. Az ilyen típusú bűncselekményeknél a rögzítés segítheti az összefüggésrendszerek pontos, szövegszerű rögzítését, a tényállás megértését. Mint azt már korábban jeleztük, az ilyen ügyekben a nyomozó hatóság is gyakrabban kezdeményezi a kép- és hangfelvételt, valamint az ilyen tárgyú büntetőeljárásokban eljáró védők gyakrabban kezdeményezik a felvételt, jellemzően a tárgyalási szakaszban.

A megkérdezett védők mintegy 50%-a osztja azt a véleményt, hogy a kép- és hangfelvétel megnehezítheti a védői stratégia kivitelezését. Egyrészt a nyomozati szakban elképzelhető, hogy olyan állapotban van a terhelt, melyben kommunikációja zavart, összefüggéstelen, és a jegyzőkönyv ezt ellensúlyozni tudja. A kép- és hangfelvételen több látszik a terhelt olyan állapotából, amely adott esetben nem kelt jó benyomást a bíróságon. **Gyakran a védői stratégia része, hogy a védő alakít a jegyzőkönyvön, a nyomozó hatóság képviselőjével egyeztet arról, hogy milyen módon és megfogalmazásban kerüljenek be információk a jegyzőkönyvbe – ezáltal bizonyos momentumokra hangsúly kerül, mások háttérbe szorulnak. A kép- és hangfelvétel beszűkíti a védelem mozgásterét.**

„Ha szakszerű lenne egy nyomozás, akkor nem kellene, hogy a felvétel plusz védelmet jelentsen. A bizonyításnak a bíróságon kellene történnie elsősorban. Ez nem mindig van így – ezt tudja pl. szavatolni egy kép- és hangfelvétel. Ha kedvezőtlen irányú befolyásolás van a rendőrségen, akkor releváns információ a videofelvétel. Oda-vissza biztosítékot jelent, ez a nyomozó hatóságnak is érdeke. Nyomon követhető a nyomozati munka szakszerűsége.” (ügyész, Budapest)

A nyomozásokban különös nyomatékkal esik latba a gyanúsított első vallomása: mivel erre nehezebb felkészülnie a terheltnek, nagyobb eséllyel tulajdonítanak ennek hitelt a hatóságok, mint a későbbi nyilatkozatoknak. **Az első vallomás kép- és hangfelvételen való dokumentálása éppen azért fontos, mert a vallomás bármilyen manipulálásának ekkor a legnagyobb a tétje. A kép- és hangfelvétel jelentősége tovább nő az új Be. koncepcióváltásának következtében is, mely a gyors, egyszerűsített és eredményes nyomozati szakhoz fűződő érdeket helyezi előtérbe.** Az eljárást gyorsító intézmények (például az egyezségkötés a vádról, vagyis a *vádalku*) eredményeként **sokszor vádemelésre sem kerül sor, az ügyek kisebb hányada jut el bírói szakba, s ezért különös jelentőséget kaphat a kihallgatás minden verbális és nonverbális mozzanata.**

⁹³ Be. 360 § (10) bekezdés

5.2. A kép- és hangrögzítés jelentősége az eljárási jogosítványok érvényesülése szempontjából

Egyes védők szerint **ha egy eljárási cselekményen nincs jelen védő, és nincs kép- és hangrögzítés, nem mindig teljes körű az eljárási jogokról való tájékoztatás.** Véleményük szerint a tájékoztatáshoz való jog érvényesülését elősegíti, hogy a figyelmeztetések részét képezik a felvételnek. Ugyan a közérthető tájékoztatás hiányát önmagában nem oldja meg egy felvétel, de **a felvétel ellenőrizhetővé teszi a tájékoztatás minőségét:** megítélhető, hogy teljes körű volt-e a figyelmeztetés, milyen módon hangzott el, és bizonyos mértékben felmérhető, hogy a terhelt megértette-e. Továbbá a felvétel a tájékoztatási kötelezettség kapcsán is nyomást gyakorolhat a hatóságokra. A védők szerint **a fordításhoz és tolmácsoláshoz való jog kapcsán egyrészt az anyanyelvhasználathoz való jog érvényesülésének, másrészt a minőségbiztosításnak is hatékony eszköze lehet a kép- és hangfelvétel általi ellenőrizhetőség.** Gyakori problémaként merül fel a tolmácsolás alacsony minősége – különösen a ritka nyelveknél –, és a jelenlegi rendszerből hiányzó általános minőségkontroll.⁹⁴

Mind a védők, mind az ügyészek úgy vélik, hogy a korábbi szabályozáshoz képest összességében előnyös változásokat hozott a Be. a kihallgatások hang- és képfelvételen való rögzítésében. Ugyanakkor **szkeptikusak az új szabályozás hatékonyságával kapcsolatban.** A megkérdezett védők és ügyészek egyetértettek abban, hogy **mivel a Be. a legtöbb esetben diszkrecionálisan írja elő a kép- és hangfelvétel készítését, rendőri és bírói hivatalbóli döntésre kevés olyan esetben fogják alkalmazni, amikor nem kötelező.** Ezt erősítik meg az új Be. szerinti első kihallgatási és tárgyalási tapasztalataik is. A rögzítés ellen szól, hogy **a felvételek megtekintése aránytalanul sok időt vesz igénybe. A szó szerinti leirat áttekintése egyszerűbb lenne** – azonban, míg a régi Be. hatálya alatt a kép- és hangfelvételtől rendszerint készült szó szerinti leirat, addig **az új Be. nem ír elő a kép- és hangfelvétellel párhuzamosan szó szerinti jegyzőkönyvezést.** A gyakorlati tapasztalatok is azt erősítik meg, hogy kép- és hangfelvétel esetén csak összefoglaló jegyzőkönyv készül.

Az ügyészek arról számolnak be, hogy ők, ha rendelkezésre áll kép- és hangfelvétel, jellemzően megtekintik azt. A védők korábbi, az új Be. előtti időszakra vonatkozó tapasztalatai szerint a bírák eddig is kivételes esetekben tekintették csak meg a kép- és hangfelvételt, és **a jelenlegi ügyszámok nem teszik lehetővé a bírák számára, hogy többórnyi felvételt rendszeresen áttekintsenek.** A védők álláspontja szerint a kép- és hangfelvételes rögzítés szélesebb körben való alkalmazása jelentős terhet róhat a hatóságokra és a védőkre is. Ugyanakkor meglátásuk szerint **a megalapozott bírósági ítélethozatalt nagyban elősegítené, ha párhuzamos szó szerinti jegyzőkönyvezés mellett kép- és hangfelvétel készülne azokban az esetekben is, ahol ezt a Be. csak diszkrecionálisan írja elő.** Megfelelő megoldásnak tartanák, ha a felvételek egy elektronikus rendszerben elérhetőek lennének, és szükség esetén megtekinthetné őket a bíró.

6. A kihallgatások audiovizuális rögzítése kiterjesztésének lehetőségei

Tekintettel arra, hogy **a meghallgató helyiségek kiépítése és más technikai feltételek előteremtése a rendőrségen megyei szinten megtörtént, a nyomozati szakban elsősorban jogszabályi előírás hiányzik a kihallgatások audiovizuális rögzítésére a jelenleginél szélesebb körben.** A bíróságokon a technikai feltételek kialakíthatók ott, ahol hiányoznak. Az eszközök használatára vonatkozó képzés nem jelent összetett feladatot, költségigénye nem számottevő. A jelenlegi technikai környezet fejlesztéséhez az igazságügyi költségvetés átcsoportosítására, esetleges növelésére lehet szükség. Figyelembe véve a nyomozó hatóságokon a közelmúltban történt jelentős forrásbevonást, az új, kép- és hangrögzítésre alkalmas helyiségek kialakítását és az eszközbeszerzést, valamint a más költségvetési területeken 2019–2020-ban jelentkező nyilvánvaló kihívásokat a kép- és hangrögzítés technikai feltételeinek további bővítése a

⁹⁴ A tolmácsoláshoz és fordításhoz való joggal és a minőségbiztosítás hiányának problémájával részletesen foglalkoztunk egy korábbi tanulmányunkban. Lásd: Kádár András Kristóf – Novoszádek Nóra – Szegő Dóra: *Fogvatartás a rendőrségen 2. Országjelentés – Magyarország.* Magyar Helsinki Bizottság, Budapest, 2018. december, 2.8. fejezet. Elérhető: https://www.helsinki.hu/wp-content/uploads/HHC_IPC2_Country_report_web.pdf.

közeljövőben nem valószínű. **A kívánatos cél, vagyis valamennyi kihallgatás és meghallgatás hang-, vagy kép- és hangfelvételének biztosítása rövid távon nem reális.** A Be. hatálybalépését követően el kell tennie megfelelő időnek ahhoz, hogy az új szabályozásnak megfelelő gyakorlati tapasztalatok összegezhetők legyenek, és azokból megalapozott következtetéseket lehessen levonni, akkor is, ha a kép- és hangrögzítéssel szemben a tisztességes eljáráshoz való jog védelme szempontjából az anyagi megfontolásokon kívül nehezen hozható fel más érv.

Reális rövid távú **cél a kép- és hangrögzítés szélesebb körű alkalmazása azokban az esetekben, ahol a technikai feltételek adottak, és a törvény azt diszkrecionálisan írja elő. A jelenlegi kötelező eseteken felül elérendő cél az összes kihallgatás audiovizuális rögzítése minden különleges bánásmódot igénylő személy esetén, valamint a 14 évnél idősebb fiatalok esetén.** Ez a jelenleg rendelkezésre álló erőforrásokkal megoldhatónak tűnik, nem igényel számottevő anyagi ráfordítást.

Mindehhez arra kell törekedni, hogy a különleges bánásmódot igénylő személyek azonosítása megfelelő módon menjen végbe, az azonosítást végző rendőrök, ügyészek és bírák számára rendelkezésre álljanak a különleges bánásmód szükségessége megállapításához szükséges háttértudást nyújtó képzések. Ezzel párhuzamosan további cél annak világossá tétele a Be. szabályai között, hogy amennyiben a különleges bánásmód azonosítása elmarad, úgy az az ügy érdemére kiható, lényeges jogszabálysértés, mely a megalapozott vádemelésnek is akadálya – az ügyészséget és a rendőrséget ez a különleges bánásmódra vonatkozó vizsgálat alaposabb elvégzésére, színvonalának emelésére ösztönöznél.

Explicitté kell tenni a büntetőeljárás törvényben, hogy amennyiben jogszabály kötelezően előírja a kihallgatás audiovizuális rögzítését, úgy ennek elmaradása esetén az eljárási cselekményről készült jegyzőkönyv bizonyítékként nem használható fel, azt ki kell rekeszteni a bizonyításból.

A kihallgatások kép- és hangrögzítésének szükségességével kapcsolatban erős érv, hogy a pontosan dokumentált, szabályos eljárási cselekmény érvényességével szemben utólag nem, vagy elenyésző eséllyel támasztható kétely. Ez az érvelés meggyőző lehet a nyomozó hatóságok és az ügyészség számára is.

További cél a kihallgatások, valamint a bírósági tárgyalások és nyilvános ülések szélesebb körű hangrögzítése, mely nem igényel különösebb anyagi ráfordítást – ez egyaránt szolgálja a processzuális és materiális igazság érvényre juttatását.

7. Ajánlások

Általánosságban elmondható, hogy sérti a fegyverek egyenlőségének elvét az, hogy a kihallgatások terhelt vagy védő által indítványozott, nem kötelező kép- és hangrögzítése nem ingyenes. Ennek aggályosságára az Európa Tanács kínzás megelőzésére létrehozott bizottságának jelentése külön is felhívta a figyelmet már 2013-ban, a rendőri bántalmazások megelőzése kapcsán.⁹⁵ Könnyen belátható, hogy főszabály szerint a gyakorlatban még mindig csak akkor készül kép- és hangfelvétel, ha kötelező, vagy ha a nyomozó hatóság vagy ügyészség azt elrendeli, vagy ha a terhelt a költségeket előre megfizeti. Mindezeket szem előtt tartva, figyelemmel az irányelvi kötelezettségekre, és figyelembe véve az előző pontban írtakat is, az alábbi ajánlások tehetők.

7.1. A kép- és hangfelvétel kiterjesztésére vonatkozó ajánlások

Célszerűnek tartanánk szélesebb körben kötelezővé tenni a kép- és hangrögzítést, így azokban az esetekben, ahol a Be. azt a „lehetőség szerint” megfogalmazással csak javasolja. Ennek érdekében jogszabály-módosítást javaslunk, a következők szerint:

⁹⁵ Report to the Hungarian Government on the visit to Hungary carried out by the European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT) from 3 to 12 April 2013, CPT/Inf (2014) 13, Strasbourg, 30 April 2014, § 14.

- A kép- és hangrögzítés **kötelező előírása minden 18 év alatti személy kihallgatásán, függetlenül az eljárási pozíciójától, vagyis terheltek és tanúk esetén is.**
- A kép- és hangrögzítés kötelező előírása **minden olyan személy esetében, akivel kapcsolatban a különleges bánásmód szabályait kell alkalmazni.**
- A kép- és hangrögzítés, de **legalább a hangfelvétel kötelező előírása tolmács részvételével lefolytatott eljárási cselekmények esetén,** annak érdekében, hogy ha a tolmácsolás minőségére vonatkozóan kétség merül fel, a tolmácsolás minősége ellenőrizhető legyen az eljáró hatóságok számára.
- A törvény kifejezetten rögzítse, hogy amennyiben a kép- és hangfelvétel készítése kötelező, úgy az **ezen kötelezettség megsértésével végrehajtott eljárási cselekmény eredményeként beszerzett bizonyítékot ki kell zárni.** Ugyan a Be. a bizonyítékok felhasználhatóságára vonatkozóan tartalmaz általános szabályt,⁹⁶ de ahogy bemutattuk, a kép- és hangfelvétel elmaradásának értékelése nem egységes a gyakorlatban.
- A jegyzőkönyvezés mellett lehetőség szerint kép- és hang-, de legalább hangfelvétel előírása a bírósági eljárásról, a zárt tanácsulást leszámítva.
- Átmeneti megoldásként megfontolás tárgya lehet a megfelelő minőségű kép- és hangfelvétel készítésére alkalmas mobil szolgálati eszközök (mobiltelefonok) használatának engedélyezése is addig, amíg nem épül ki a kép- és hangrögzítésre alkalmas eszközök teljes, országos infrastruktúrája.

7.2. A kép- és hangfelvétel lehetőségéhez való egyenlő hozzáférés biztosítására vonatkozó ajánlások

Az egyenlő hozzáférés elvének megvalósulása érdekében jogszabály-módosítást javasunk, a következők szerint:

- A kép- és hangfelvétel indítványozására vonatkozó **hatósági tájékoztatás kötelezővé tétele az eljárási cselekmények elején, a terhelt jogaira és kötelezettségeire vonatkozó figyelmeztetések részeként.**
- A jelenlegi, a költségek előlegezésére épülő rendszer az anyagilag rászorult, akár teljes költségkedvezményre jogosult terhelteket⁹⁷ különösen hátrányos helyzetbe hozza, hiszen a rászorultságról való döntést adott esetben már (az első) kihallgatás után hozzák meg. Ezért **el kell törölni a költségek megelőlegezésének előírását** a kihallgatás kép- és hangrögzítésére vonatkozó indítvány esetén.
- **A szó szerinti leíratot tartalmazó jegyzőkönyv kötelezővé tétele kép- és hangfelvétel mellett,** figyelemmel annak az ügyészség és a bíróság általi gyorsabb áttekinthetőségére, valamint arra, hogy fogva tartott terhelt esetén a jegyzőkönyv a jelenlegi körülmények között a büntetés-végrehajtási intézetekben könnyebben megtekinthető, mint a felvétel.

7.3. A felvételekhez való védői és terhelti hozzáférésre vonatkozó ajánlások

A kutatás tapasztalatai szerint az elektronikus adatokhoz való hozzáférés néha még mindig esetleges, és nagymértékben szituatív körülmények függvénye. Ezt figyelembe véve a következőket javasoljuk:

- Kép- és hangfelvételek esetében tegyék kötelezővé és automatikussá az elektronikus formában vagy adathordozón való átadást a védők számára. E körben megfontolandó a védők

⁹⁶ Be. 167. § (5) bekezdés

⁹⁷ Be. 75. §

számára korlátozott hozzáférés biztosítása a rendőrség, az ügyészség és a bíróság számára elérhető Központi Médiatárhoz.

- A büntetés-végrehajtási intézetekben tegyék általánosan lehetővé a kép- és hangfelvételek védővel, megfelelő körülmények között való, bizalmas megtekintését, a megfelelő biztonsági ellenőrzés mellett.